

Για την αποδόμηση τῆς Ὁρθοδόξου Παραδόσεως

Ἡ θεολογικὴ κρίση καὶ οἱ ἐπιπτώσεις της στὴν καθημερινότητα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς*

...Τὸ θέμα, ὅπως φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως, εἶναι θεωρητικό, ἀλλὰ ἔχει καὶ πρακτικὲς συνέπειες, ἄλλωστε συνδέεται στενὰ ἢ θεωρία μὲ τὴν πράξη, καὶ δὲν μποροῦν νὰ χωρισθοῦν μεταξύ τους.

Τὰ τελευταῖα χρόνια γίνεται, συνεχῶς, λόγος γιὰ οἰκονομικὴ κρίση, καὶ αὐτὸ ἔχει ἀπορροφήσει ὅλη τὴν σκέψη καὶ τὴν δραστηριότητά μας, ἀγνοώντας ὅτι ἡ κρίση εἶναι βαθύτερη, εἶναι γεωπολιτικὴ, πολιτιστικὴ καὶ στὸ βάθος θεολογικὴ.

Ὁ Μάξ Βέμπερ ἔχει ἀποδείξει ὅτι ἡ καπιταλιστικὴ νοοτροπία προῆλθε ἀπὸ τὴν προτεσταντικὴ ἠθικὴ, καὶ στοὺς τόπους ποὺ ἐπικράτησε αὐτὴ ἀναπτύχθηκαν τὰ ἐργοστάσια, οἱ Τράπεζες, τὸ τραπεζικὸ σύστημα.

Αὐτό, ὅμως, δὲν θὰ εἶναι τὸ θέμα τῆς εἰσηγήσεώς μου, ἀλλὰ θὰ περιορισθῇ στὴν κρίση τῆς θεολογίας στὴν Ἐκκλησία καὶ τίς συνέπειες ποὺ δημιουργοῦνται ἀπὸ αὐτὴν τὴν κρίση...

Στὴν συνέχεια, θὰ τονισθοῦν τρία κεντρικὰ σημεῖα. Τὸ πρῶτον «ἡ θεολογία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας», τὸ δεύτερον «ἡ ἀλλοίωση τῆς θεολογίας» καὶ τὸ τρίτον «οἱ ἐπιπτώσεις τῆς θεολογικῆς κρίσεως στὴν καθημερινότητα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς».

1. Ἡ θεολογία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας

Θεολογία, ὅπως ὅλοι γνωρίζουμε, εἶναι ὁ λόγος περὶ τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι, ἐπειδὴ ὅλοι ὁμιλοῦν γιὰ τὸν Θεό, ὅπως οἱ φιλόσοφοι, οἱ δεῖστες, οἱ ἀγνωστικιστές, οἱ ἄθεοι, ὅταν εἶναι ἀντίθεοι καὶ πολεμοῦν τὸν Θεό, γι' αὐτὸ καὶ ὑπάρχει διαφορὰ θεολογιῶν.

Ἄν εἶναι ἀρκετὸ νὰ ὁμιλῇ κανεὶς γιὰ θεολογία, ἀλλὰ θὰ πρέπει νὰ προσδιορίζη τὸ ἐννοιολογικὸ της περιεχόμενο.

Οἱ Πρωτόπλαστοι πρὶν τὴν πτώση εἶχαν προσωπικὸ, ἄμεσο διάλογο μὲ τὸν Θεό, ἀλλὰ μετὰ τὴν πτώση διακόπηκε αὐτὸς ὁ διά-

λογος, καὶ οἱ ἀπόγονοι τῶν Πρωτοπλάστων δημιούργησαν μιὰ δική τους θεολογία, κατ' ἀρχὰς θεοποίησαν τὴν σκέψη τους, τὶς ἔννοιες μὲ τὶς φαντασίες, στὴν συνέχεια θεοποίησαν τὰ ὑλικά ἀντικείμενα καὶ ἀργότερα τὶς ιδέες.

Ἔτσι, δημιουργήθηκε ἡ εἰδωλολατρεία καὶ ἡ κλασσικὴ μεταφυσικὴ.

Ὁ Θεὸς μὲ τὴν ἐμφάνισή Του στοὺς Πατριάρχες, τοὺς Δικαίους καὶ τοὺς Προφῆτες στὴν Παλαιὰ Διαθήκη προσέφερε τὴν ἀληθινὴ γνώση Του, τοὺς ἔδειχνε τὴν διαφορὰ μεταξὺ κτιστῶν καὶ ἀκτίστων, τοὺς ἔδωσε τὸν Νόμο Του, ὥστε νὰ διακρίνουν ὅτι ἄλλος εἶναι ὁ Θεὸς τῆς ἀποκαλύψεως καὶ ἄλλο ὁ θεὸς τῆς φιλοσοφίας, τοῦ μυστικισμοῦ, τῆς μαγείας καὶ τῆς δεισιδαιμονίας.

Ἰσχύει αὐτὸ ποὺ γράφεται στὴν πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολὴ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου: «Πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως πάλαι ὁ Θεὸς λαλήσας τοῖς πατράσιν ἐν τοῖς προφήταις, ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν υἱῷ» (Ἑβρ. α', 1).

Ἡ ἐνανθρώπηση τοῦ Χριστοῦ, ἡ φανέρωσή Του στοὺς Ἀποστόλους, ἡ φανέρωση τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ στὸν Ἰορδάνη Ποταμό, στὸ ὄρος Θαβώρ, ἡ Ἀνάσταση καὶ ἡ Ἀνάληψη τοῦ Χριστοῦ, ἡ κάθοδος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στὸ Ὑπερῶν τῆς Πεντηκοστῆς, προσέφερε τὴν πραγματικὴ θεολογία.

Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς θὰ γράψῃ ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ «Θεὸς ὢν προαιώνιος δι' ἡμᾶς καὶ θεολόγος ἐγεγόνει».

Κατ' ἐπέκταση, θεολόγοι εἶναι ὅσοι γνώρισαν τὸν Θεὸ μέσα στὴν δόξα Του, ἦτοι οἱ Προφῆτες, οἱ Ἀπόστολοι, οἱ Πατέρες, οἱ Ἅγιοι.

Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ διαλόγου του μὲ τοὺς Εὐνομιανοὺς χρειάστηκε νὰ καθορίσῃ τὸ ποιοὶ εἶναι οἱ θεολόγοι στὴν Ἐκκλησία. **Εἶπε** ὅτι δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ θεολογήσῃ ἀσφαλῶς, γιὰ τὸ νὰ ὁμιλῇ κανεὶς γιὰ τὸν Θεὸ δὲν εἶναι εὐθὺνον πρᾶγμα «καὶ τῶν χαμαὶ ἐρχομένων». **Αὐτὸ** εἶναι ἔργο τῶν «ἐξητασμένων καὶ διαβεβηκῶν ἐν θεωρίᾳ καὶ πρὸ τούτων καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα κεκαθαρμένων ἢ καθαιρομένων τὸ μετριώτατον».

Ἔτσι, ὁ κατ' ἐξοχὴν θεολόγος εἶναι ὁ Χριστὸς καὶ ἔπειτα οἱ φίλοι Του, σὲ ὅσους φανερώθηκε ὁ Θεός, δηλαδὴ οἱ Προφῆτες, οἱ Ἀπόστολοι, οἱ Πατέρες, καὶ στὴν συνέχεια ὅσοι δέχονται τὴν ἐμπειρία αὐτῶν τῶν πεπειραμένων.

Τὸ προοίμιο στὸν «ἀγιορειτικὸν Τόμον», ποὺ συνέταξε ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, δείχνει καθαρὰ ποιοὶ εἶναι οἱ χαρισματικοί-

ἐμπειρικοί θεολόγοι καὶ ποιοὶ εἶναι οἱ μαθητὲς τῶν ἐμπειρικῶν αὐτῶν θεολόγων.

Δὲν θὰ ἤθελα νὰ ἐπεκταθῶ περισσότερο στὸ θέμα αὐτό, ἀπλῶς νὰ ὑπενθυμίσω αὐτὸ ποὺ ὁμολογοῦμε ὅλοι στὸ Συνοδικὸ τῆς Ὁρθοδοξίας:

«Οἱ Προφῆται ὡς εἶδον, οἱ Ἀπόστολοι ὡς ἐδίδαξαν, ἡ Ἐκκλησία ὡς παρέλαβεν, οἱ Διδάσκαλοι ὡς ἐδογματίσαν, ἡ Οἰκουμένη ὡς συμπεφρόνηκεν, ἡ χάρις ὡς ἔλαμψεν· ἡ ἀλήθεια ὡς ἀποδέδεικται, τὸ ψεῦδος ὡς ἀπελήλαται, ἡ σοφία ὡς ἐπαρρησιάσατο, ὁ Χριστὸς ὡς ἐβράβευσεν· οὕτω φρονοῦμεν, οὕτω λαλοῦμεν, οὕτω κηρύσσομεν Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν Θεὸν ἡμῶν».

Καὶ στὴν συνέχεια ὁμολογοῦμε: «Αὕτη ἡ πίστις τῶν Ἀποστόλων, αὕτη ἡ πίστις τῶν Πατέρων, αὕτη ἡ πίστις τῶν Ὁρθοδόξων, αὕτη ἡ πίστις τὴν Οἰκουμένην ἐστήριξεν».

Αὐτὰ εἶναι γνωστὰ σὲ ὅλους μας, ἀπλῶς νὰ ὑπενθυμίσω μὲ σεβασμὸ καὶ φιλαδελφία ὅτι αὕτη ἡ ὀρθόδοξη θεολογία δὲν καταγράφηκε μόνον στὰ Πρακτικὰ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ στὰ ὁμολογιακὰ κείμενα τῶν Πατέρων, ἀλλὰ περιλήφθηκε στὴν λατρεία τῆς Ἐκκλησίας καὶ στὴν εἰκονογραφία της. Ὑπάρχει βαθύτατη σχέση μεταξύ *lex credendi* (νόμος πίστεως) καὶ *lex orandi* (νόμος προσευχῆς).

Γιὰ παράδειγμα, ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς ἔγραψε τὸ περίφημο βιβλίον του ποὺ τὸ ὀνόμασε Ἐκδοσις Ἀκριβῆς τῆς Ὁρθόδοξου Πίστεως –καὶ μοῦ κάνει ἐντύπωση ὅτι χρησιμοποίησε τὴν λέξη ἀκριβῆς, γιατί ἡ ὀρθόδοξη θεολογία ἔχει ἀκρίβεια καὶ ὄχι λέξεις καὶ ἔννοιες στὸ «περίπου»– στὸ ὅποιο βιβλίον συμπεριέλαβε ὅλη τὴν θεολογία τῶν ὀκτῶ πρώτων αἰώνων, οὐσιαστικὰ τὴν θεολογία τῶν ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος συνέθεσε τὰ περίφημα τροπάρια τῆς Ὀκτωήχου, κυρίως τὰ Θεοτοκία τῶν ἤχων, καὶ τοὺς κανόνες στὶς Δεσποτικὲς καὶ Θεομητορικὲς ἑορτές, στὰ ὅποια πέρασε ὅλη τὴν θεολογία τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Ἐτσι, ὑπάρχει στενὴ σχέση μεταξύ δόγματος καὶ λατρείας, θεολογίας καὶ προσευχῆς, ἱστορίας καὶ θεολογίας.

Αὐτὸ σημαίνει ὅτι, ὅταν θέλη κανεὶς νὰ ἐξακριβώσῃ τὴν θεολογία ἐνὸς θέματος, πέρα ἀπὸ τὰ Πρακτικὰ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, πρέπει νὰ διαβάσῃ τοὺς ὕμνους, τὰ τροπάρια, ἀλλὰ καὶ τὶς εὐχὲς τῶν Μυστηρίων τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Ἐκκλησία, διὰ τῶν Πατέρων της, ἔβαλε ὅλη τὴν θεολογία γιὰ τὸ τι εἶναι Χριστιανὸς

στὰ Μυστήρια τοῦ Βαπτίσματος καὶ τοῦ Χρίσματος, γιὰ τὸ τὶ εἶναι ὁ Γάμος, στὶς εὐχὲς τοῦ Μυστηρίου τοῦ Γάμου, γιὰ τὸ τὶ εἶναι ἡ θεία Εὐχαριστία, στὶς εὐχὲς τοῦ Μυστηρίου τῆς θείας Εὐχαριστίας. **Ἔτσι**, ὑπάρχει βαθύτατη σχέση μεταξύ τῶν Πρακτικῶν τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, τοῦ Εὐχολογίου καὶ τῆς Ὑμνογραφίας.

Βεβαίως, οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ἐπειδὴ συνάντησαν ἕνα μεγάλο ρεῦμα στὴν ἐποχὴ τους, τὸν ἑλληνισμό μὲ τὴν φιλοσοφία του, καὶ ἔπρεπε νὰ τὸ ἀντιμετωπίσουν δημιουργικά, γι' αὐτὸ προσέλαβαν ὄρους ἀπὸ τὴν φιλοσοφία τῆς ἐποχῆς τους, τόσο τὴν ἀριστοτελικὴ ὅσο καὶ τὴν νεοπλατωνικὴ φιλοσοφία, ἀλλὰ αὐτὸ ἔγινε μόνον στὴν ὀρολογία, χωρὶς νὰ ἀποδομῆται ὁ ἀποκαλυπτικὸς λόγος.

Ἔτσι, ἐνῶ ὁ Προτεστάντης Χάρνακ ἔκανε λόγο γιὰ ἀλλοίωση τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπὸ τὴν πρόσληψη τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, ὁ λεγόμενος «ἐξελληνισμὸς τοῦ Χριστιανισμοῦ», ὁ π. Γεώργιος Φλωρόφσκυ ὑποστήριξε τὸ ἀντίθετο, ὅτι ἰσχύει ὁ «ἐκχριστιανισμὸς τοῦ Ἑλληνισμοῦ».

Ἔτσι, ὑπάρχει ταυτότητα ἐμπειριῶν καὶ θεολογίας μεταξύ Προφητῶν, Ἀποστόλων καὶ Πατέρων, ἀλλὰ ἡ διαφορὰ εἶναι μόνον στὰ ρήματα, τὰ νοήματα, καὶ ὄχι στὴν ἴδια τὴν ἐμπειρία. **Αὐτὸ** εἶναι πολὺ σημαντικό σημεῖο.

Αὐτὰ εἶναι εἰσαγωγικὰ γιὰ νὰ προχωρήσω στὰ περαιτέρω.

2. Ἡ ἀλλοίωση τῆς θεολογίας

Τὸ θέμα τῆς ἀλλοίωσης τῆς θεολογίας εἶναι μεγάλο καὶ μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ μελετήσει ἀπὸ διάφορες πλευρές.

Θὰ προτιμήσω νὰ ἀρχίσω ἀπὸ τὸ πῶς βλέπουμε τὴν ἀλλοίωση στὴν δευτέρη χιλιετία τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς, στὴν σχέση μεταξύ τοῦ *lex credendi* καὶ τοῦ *lex orandi*.

Στὴν πρώτη χιλιετία, ὕστερα ἀπὸ πολλοὺς ἀγῶνες, ὑπῆρχε κατὰ βάση μιὰ ἰσορροπημένη σχέση μεταξύ τῆς δογματικῆς θεολογίας καὶ τῶν εὐχῶν τοῦ Εὐχολογίου.

Ὁ Andrew Sopko ἔχει ὑποστηρίξει, ὅτι στὴν ἀρχαία Παράδοση ὑπῆρχε στενὴ σχέση μεταξύ τοῦ δόγματος καὶ τῆς προσευχῆς, ὅπως φαίνεται στὰ Πρακτικὰ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, τὴν Ἁγία Γραφή, τὰ Μυστήρια καὶ τὴν λατρεία.

Μὲ τὴν πάροδο τῶν χρόνων δημιουργήθηκε μιὰ διχοτομία μεταξύ αὐτῶν τῶν δύο παραγόντων.

Αὐτὸ φαίνεται καθαρὰ στὸ ὅτι παραμένει σταθερὴ ἡ γλῶσσα τῆς λατρείας, μὲ τὴν ὁρολογία τῆς, τὸν σκοπὸ τῆς, τὸν προσδιορισμὸ τῆς, ἀλλὰ κατὰ καιροὺς διαφοροποιεῖται ἡ δογματικὴ ὁρολογία μερικῶν θεολόγων.

Αὐτὸ φαίνεται στὸ ὅτι τὰ ὀρθόδοξα δογματικὰ ἐγχειρίδια ἔχουν ἐπηρεασθῆ ἀπὸ ἄλλες παραδόσεις, κυρίως σχολαστικές, ἐνῶ ἡ λατρεία ἦταν ἡ ἴδια.

Χαρακτηριστικὲς εἶναι οἱ δυτικὲς ἐπιδράσεις στὸ θεολογικὸ ἔργο τοῦ Εὐγενίου Βουλγάρεως (Γεώργιος Παναγόπουλος).

Ἔτσι, οἱ φοιτητὲς μάθαιναν μίαν ἄλλη δογματικὴν στὶς Σχολές, ἡ ὁποία ἦταν διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν θεολογία τῆς λατρείας. Αὐτὸ μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ διαπιστώσῃ στὴν κατάστασιν, στὴν ὁποία βρέθηκε ὁ Ἅγιος Παῖσιος Βελιτσκοφσκι, ὁ ὁποῖος σπούδαζε στὴν Ἐκκλησιαστικὴ Σχολὴ τοῦ Κιέβου, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἀφήσῃ τὴν Σχολὴν του, νὰ ἀκολουθήσῃ τὸν μοναχισμό, νὰ γνωρίσῃ τὸν ἡσυχασμὸ στὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ νὰ μεταφέρῃ ὅλη αὐτὴν τὴν παράδοσιν στὴν Μολδαβία, καὶ νὰ ἀλλάξῃ ὅλο τὸ ἀντορθόδοξο κλίμα ποὺ ἐπικρατοῦσε τότε στὴν Ρωσία καὶ τὶς γύρω περιοχάς.

Γιὰ νὰ γίνω πιὸ συγκεκριμένος καὶ γιὰ νὰ φανοῦν τὰ διάφορα θεολογικὰ ρεύματα ποὺ ἀναπτύχθηκαν κατὰ τὴν δευτέρην χιλιετία, γιὰ νὰ φανῆ ἡ διαφορὰ μεταξὺ τοῦ *lex credendi* καὶ τοῦ *lex orandi*, θὰ ἤθελα νὰ κάνω μιὰ σύντομη ἐπισκόπησιν τῆς σχολαστικῆς, τῆς βιβλικῆς καὶ τῆς ρωσικῆς θεολογίας.

Κατὰ τὴν πρώτην χιλιετία ἐγέναν πολλοὶ ἀγῶνες γιὰ τὴν καταγραφήν τῆς ἀποκαλυπτικῆς παραδόσεως σὲ ὄρους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, χωρὶς νὰ χαθῆ αὐτὴ ἡ παράδοσις.

Ἔτσι, κατοχυρώθηκε ἡ ὀρθόδοξη παράδοσις ἀπὸ τοὺς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας καὶ διαφοροποιήθηκαν ἄλλες παραδόσεις ποὺ ὑπάρχουν μέχρι σήμερον, ἤτοι οἱ Προχαλκηδόνιοι (μονοφυσίτες-νεστοριανοί), οἱ μονοθελητές.

Ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν παραδόσεων αὐτῶν εἶναι ὅτι ἡ πατερικὴ παράδοσις στηριζόταν στὴν ἐμπειρία τῶν Προφητῶν καὶ τῶν Πατέρων, ποὺ τὴν «ἐπέπνυαν» μὲ ὄρους σύγχρονους, καὶ ἡ θεολογία τῶν ἄλλων ὁμάδων στηριζόταν στὴν φιλοσοφία.

Ἡ μεγάλη, ὁμως, ἀλλοίωσις ἐγένετο στὸν δυτικὸν χῶρον, ἀπὸ τὸ τέλος τῆς πρώτης χιλιετίας καὶ τὶς ἀρχάς, ἀλλὰ καὶ τὴν συνέχειαν τῆς δευτέρας χιλιετίας.

Ἐνα μεγάλο θεολογικὸν ρεῦμα, ποὺ δημιουργήθηκε στὴν Δύση

καὶ διαφοροποιήθηκε ἀπὸ τὴν πατερικὴ παράδοση τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, εἶναι ὁ Σχολαστικισμός.

Πρόκειται γιὰ τὸ θεολογικὸ ἐκείνο ρεῦμα ποὺ χωρίζεται στὴν προσχολαστικὴ θεολογία ἀπὸ τὸν 9ο αἰῶνα, καὶ τὸν καθ' ἑαυτὸ σχολαστικισμὸ ποὺ ἀναπτύχθηκε μεταξὺ 11ου καὶ 13ου αἰῶνα στὴν Δύση.

Ο ὅρος σχολαστικὴ θεολογία προέρχεται ἀπὸ τὴν λέξη Σχολή, ὅπου σπούδαζαν οἱ φοιτητές, γι' αὐτὸ, αὐτὸ ποὺ λέμε σήμερα πανεπιστημιακός, τότε λεγόταν σχολαστικός, καὶ ἡ μέθοδος ποὺ χρησιμοποιοῦσαν λεγόταν σχολαστικὴ καὶ αὐτὴ στηριζόταν στὴν λογικὴ.

Η θεολογία στὶς Σχολές αὐτὲς στηριζόταν στὴν λογικὴ ἐπεξεργασία τῶν ἐννοιῶν, ὅποτε, ἐνῶ οἱ Πατέρες εἶχαν ὡς βάση τὴν ἐμπειρία καὶ τοὺς ἀποδεικτικοὺς συλλογισμοὺς, οἱ σχολαστικοὶ θεολόγοι εἶχαν καὶ γιὰ τὸν Θεὸ ὡς βάση τὴν λογικὴ καὶ τοὺς διαλεκτικοὺς συλλογισμοὺς.

Οἱ μεγαλύτεροι σχολαστικοὶ θεολόγοι ἦταν ὁ Ἄνσελμος Καντερβουρίας, ὁ Ἀβελάρδος, ὁ Οὐῆγος τοῦ Ἁγίου Βίκτωρος, ὁ Ριχάρδος τοῦ Ἁγίου Βίκτωρος, ὁ Μποναβεντούρα, ὁ Ἀλβέρτος ὁ Μέγας, ὁ Θωμᾶς ὁ Ἀκινάτης, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τὸ ἀποκορύφωμα τῆς σχολαστικῆς θεολογίας, καὶ στὴν συνέχεια ἀκολούθησε ἡ μετασχολαστικὴ θεολογία μὲ τὸν Ἰωάννη Δούνς Σκῶτος καὶ τὸν Γουλιέλμο Ὕκκαμ.

Τὸ σημαντικὸ μὲ τοὺς σχολαστικοὺς θεολόγους εἶναι ὅτι μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς στηρίχθηκαν στὴν φιλοσοφία τοῦ Ἀριστοτέλους, ἄλλοι στὴν φιλοσοφία τοῦ Πλάτωνος-Νεοπλατωνισμοῦ καὶ ἄλλοι ἀνέμιξαν τὶς δύο αὐτὲς φιλοσοφικὲς παραδόσεις.

Οἱ σχολαστικοὶ θεολόγοι συνέγραψαν δογματικὰ ἐγχειρίδια, μὲ βάση τὴν νέα μέθοδο θεολόγησης, τὰ ὁποῖα διαφοροποιήθηκαν ἀπὸ τὴν πατερικὴ θεολογία, γι' αὐτὸ καὶ θεωρήθηκε ὅτι ἡ σχολαστικὴ θεολογία εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τὴν πατερικὴ θεολογία.

Αντίδραση ἐναντίον τῆς σχολαστικῆς θεολογίας προήλθε ἀπὸ τοὺς Μεταρρυθμιστές-Προτεστάντες, οἱ ὁποῖοι δὲν μπορούσαν νὰ δεχθοῦν ἓνα τέτοιο σκληρὸ λογικοκρατικὸ σύστημα, καὶ ἐπηρεασμένοι ἀπὸ τὶς φιλελεύθερες ἀρχὲς τῆς ἐποχῆς τοῦ 16ου αἰῶνα, μὲ τὴν Ἀναγέννηση, ἀπέρριψαν τὴν σχολαστικὴ θεολογία, καὶ κατ' ἐπέκταση δημιούργησαν τὴν λεγόμενη βιβλικὴ θεολογία.

Ο ἀείμνηστος Καθηγητῆς τῆς Καινῆς Διαθήκης τοῦ Πανεπι-

στημίου Ἀθηνῶν καὶ Ἀκαδημαϊκὸς Μᾶρκος Σιώτης ἀνέλυσε ὄλο αὐτὸ τὸ ρεῦμα τῆς βιβλικῆς θεολογίας, ποὺ ἄρχισε νὰ ἀναπτύσσεται στὸ μέσον τοῦ 17ου αἰῶνα στὸν προσπάθεια τῶν βιβλικῶν θεολόγων νὰ θεμελιώσουν τὴν Χριστιανικὴ διδασκαλία στὴν Ἁγία Γραφή, ἀποξενωμένη ἀπὸ τὴν Δογματικὴ, ὅπως τὴν γνώριζαν στὴν σχολαστικὴ θεολογία. Στὴν πραγματικότητά ἀντέδρασαν ἐναντίον τῆς σχολαστικῆς θεολογίας.

Ἔτσι, στηρίχθηκαν στὴν ἐρμηνεία τῆς Βίβλου, ὅπως ἔλεγαν, ἀποξενωμένοι ἀπὸ τοὺς Πατέρες καὶ τοὺς σχολαστικοὺς καὶ ἀνέπτυξαν τὴν βιβλικὴ θεολογία ὡς ἐπιστήμη.

Θὰ ἀναφέρω ἓναν λόγο τοῦ ἀειμνήστου Καθηγητοῦ Σάββα Ἀγουρίδη ποὺ θεωρεῖται ἓνας σημαντικὸς βιβλικὸς θεολόγος στὴν Ἑλλάδα.

Γράφει ὅτι οἱ Προτεστάντες θεολόγοι ἰσχυρίζονται ὅτι «δὲν ὑπάρχει θεολογικὴ ἐνότητα καὶ συνέχεια μέσα ἀπὸ τὴν ποικιλία τῶν φιλολογικῶν εἰδῶν ποὺ χαρακτηρίζουν τὴν ἱστορία τῆς θρησκείας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης (ἱστορικὰ-προφητικὰ-διδασκτικὰ κλπ. κείμενα), οὔτε ὅσον ἀφορᾷ τὸ σύνολο, οὔτε ἀκόμα ὡς πρὸς τὰ ἐπὶ μέρους εἶδη. Ἄρα καὶ ὡς πρὸς τὰ βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης –ὄχι μόνο τὰ εἶδη, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐπιμέρους συγγραφή– ἢ ἴδια κριτικὴ Σχολὴ δὲν βρίσκει πὼς ὑπάρχει ἀντιστοιχία ὀρισμένων διδασκαλιῶν τῶν βιβλίων τῆς πρὸς τὸς ἀντίστοιχες ποὺ ἀνέπτυξε ἀργότερα ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Παράδοση».

Γενικά, κατὰ τὴν βιβλικὴ κριτικὴ ἐπιστήμη ὑπάρχει διάσπαση μεταξὺ τῶν Προφητῶν καὶ τῶν Ἀποστόλων, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν συγγραφέων τόσο τῆς Παλαιᾶς ὅσο καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης, γιὰτὶ ὁ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς ἐπηρεάσθηκε ἀπὸ τὰ χαρίσματά του, τὶς ἀντιλήψεις τῶν ἀνθρώπων κάθε ἐποχῆς καὶ τὸ θρησκευτικὸ περιβάλλον τους.

Ἀηλαδῆ, ἡ βιβλικὴ ἐπιστήμη στηρίζεται, κυρίως, στὴν ἱστορικὴ ἔρευνα τῶν κειμένων, ἐξετάζοντας τὶς φιλολογικὲς καὶ κηρυγματικὲς μορφὲς ποὺ χρησιμοποιήθηκαν ἀπὸ κάθε συγγραφέα, σὲ σύγκριση μὲ τὰ ἐξωβιβλικὰ πρότυπα σκέψεως καὶ πίστεως, ὥστε νὰ καθορισθοῦν οἱ βαθμοὶ ἀλληλεπίδρασης μεταξύ τους.

Γι' αὐτὸ γίνεται λόγος γιὰ τὴν θεολογία τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου, τοῦ Ἀποστόλου Παύλου κλπ.

Ἀργότερα, κυρίως τὸν 18ο -19ο αἰῶνα, στὴν Ρωσία ἀναπτύχθηκε μιὰ ἄλλη θεολογία ποὺ χαρακτηρίστηκε ὡς ρωσικὴ θεολογία.

Τὸ σημαντικό ἐῖναι ὅτι ἡ ρωσικὴ θεολογία ἀποδεσμεύθηκε ἀπὸ τὴν πατερικὴ καὶ τὴν σχολαστικὴ θεολογία, διότι οἱ θεολόγοι ποὺ ἀνῆκαν σὲ αὐτὴν τὴν κίνηση ἤθελαν νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ φιλοσοφία τῶν Πατέρων καὶ τὸν νομικισμὸ τῶν δυτικῶν Ρωμαίων, γενικὰ ἐπεδίωξαν νὰ ζήσουν τὸν Χριστιανισμὸ ὡς ἀγάπη καὶ ἐλευθερία, ἀπαλλαγμένο ἀπὸ κανόνες, νόμους, τυπικά, κανονισμούς.

Βασικὸς ἐκφραστὴς καὶ ἀρχηγέτης αὐτῆς τῆς κινήσεως εἶναι ὁ Ἀλέξης Χομακῶφ.

Διατύπωσε τὴν θεωρία ὅτι ὑπῆρξαν στὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος δύο πολιτιστικὰ ρεύματα, ἤτοι τοῦ Ἰρανιανισμοῦ ποὺ ἐκδηλώθηκε στὸ Ἰρὰν καὶ τὶς πέριξ περιοχὲς καὶ διακρίνεται γιὰ τὴν ἀρχὴ τῆς ἐλευθερίας, καὶ τοῦ Κουσιτισμοῦ ποὺ ἀναπτύχθηκε στὴν Αἴγυπτο, τὴν Βαβυλώνα, τὴν Νότια Ἰνδία, τὴν Κίνα καὶ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν ἀνάλυση, τὴν λογικὴ, τὰ οἰκοδομήματα.

Τὸ κεντρικὸ σημεῖο τῆς θεωρίας του εἶναι ὅτι ἀπὸ τοὺς Κουσίτες ἐπηρεάσθησαν οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ρωμαῖοι καὶ ἀναπτύχθηκε ὅλο αὐτὸ τὸ οἰκοδόμημα τοῦ Χριστιανισμοῦ μὲ τὰ δόγματα, τοὺς Κανόνες, τοὺς Ναοὺς, ἐνῶ οἱ Ρῶσοι ἐκφράζουν τὸν Ἰρανιανισμὸ καὶ ζοῦν μὲ ἀγάπη καὶ ἐλευθερία στὴν κοινότητα.

Ἔτσι, ἀνέπτυξε τὴν θεωρία, καὶ αὐτὸ εἶναι σημαντικό, ὅτι ἡ σχολαστικὴ θεολογία ξεπέρασε τὴν πατερικὴ θεολογία καὶ ἡ ρωσικὴ θεολογία ξεπέρασε καὶ τὶς δύο προηγούμενες θεολογίες.

Ἐναντίον αὐτῆς τῆς ἐπικίνδυνης θεωρίας ἀντέδρασε ὁ μεγαλύτερος τοῦ 20οῦ αἰῶνα Ρῶσος θεολόγος, ὁ π. Γεώργιος Φλωρόφσκυ, τὸν ὁποῖον οἱ Ρῶσοι πολέμησαν σὲ ὅλη του τὴν ζωὴ, ὁ ὁποῖος διακήρυττε μὲ τὰ κείμενά του τὴν «ἐπάνοδο στοὺς Πατέρες», συγχρόνως ἔκανε λόγο γιὰ τὴν «νεοπατερικὴ σύνθεση», ὅτι δηλαδὴ πρέπει νὰ ἐξετασθοῦν καὶ οἱ νεώτεροι Πατέρες, ὅπως ὁ Ἅγιος Συμεὼν ὁ Νέος Θεολόγος, ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς καὶ οἱ Φιλοκαλικοὶ Πατέρες.

Μὲ ἄλλα λόγια ὁ μέγας αὐτὸς θεολόγος πολέμησε τὴν θεωρία ὅτι τελείωσε ἡ πατερικὴ θεολογία τὸν 8ο αἰῶνα καὶ διακήρυττε ὅτι ἡ πατερικὴ θεολογία συνεχίζεται μέχρι σήμερα μὲ νέους Πατέρες, καὶ ὅτι δὲν μπορούμε νὰ ἰσχυριζόμαστε ὅτι ἡ σχολαστικὴ θεολογία εἶναι ὑπέρβαση τῆς πατερικῆς θεολογίας καὶ ὅτι ἡ ρωσικὴ θεολογία εἶναι ὑπέρβαση καὶ τῶν δύο θεολογιῶν.

Τὸ γεγονὸς εἶναι ὅτι σήμερα κυριαρχοῦν καὶ τὰ τέσσερα αὐτὰ

ρεύματα, ήτοι ή πατερική θεολογία, ή σχολαστική ή νεοσχολαστική θεολογία, ή βιβλική θεολογία και ή ρωσική θεολογία. Αυτό δημιουργεί σύγχυση και φυσικά θεολογική κρίση.

3. Οί επιπτώσεις τής θεολογικής κρίσεως στην καθημερινότητα τής ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς

Τὰ ὅσα ἐλέχθησαν προηγουμένως ἦταν ἄκρως ἀπαραίτητα γιά νά ἐντοπισθοῦν στην συνέχεια οί επιπτώσεις τής θεολογικής κρίσεως στην ζωή τής Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Θὰ τονίσω, κυρίως, τὸ πῶς μιὰ ἀλλοτριωμένη ὀρολογία και θεολογία ἀλλάζει ὄλο τὸ κλίμα τής ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς.

Ὅταν ἐξετάση κανεῖς τὰ θεολογικά ρεύματα πὸν κυκλοφοροῦσαν στὶς Θεολογικὲς Σχολές, θα διαπιστώση ὅτι ή θεολογική γενιά πὸν προηγήθηκε ἀπὸ μᾶς εἶχε γαλουχηθῆ μὲ τὶς ἀπόψεις τῶν σχολαστικῶν και προτεσταντῶν θεολόγων, ὅπως τοῦ Θωμᾶ Ἀκινάτη, τοῦ Βελχάουζεν, τοῦ Χάρνακ· ή δική μας γενιά γαλουχήθηκε μὲ τὴν θεωρία τοῦ Μπάρτ, τοῦ Μπροῦννερ, τοῦ Μπούλτμαν, τοῦ Τίλλιχ κ.ἄ. και τὸν γερμανικὸ ἰδεαλισμὸ· και οί μεταγενέστερες ἀπὸ μᾶς γενιὲς μεγάλωσαν μὲ τὶς ἀπόψεις τής ρωσικῆς θεολογίας και τής ὑπαρξιακῆς θεολογίας, ὅπως τὴν θεολογία τοῦ Εὐδοκίμοφ, τοῦ Λόσκυ, τοῦ Μέγεντορφ, τὴν φιλοσοφία τοῦ Μπερντιάγεφ, τοῦ Χαΐντεγκερ, τῶν ὑπαρξιστῶν φιλοσόφων κ. ἄ.

Γιά νά μὴ γίνῃ κάποια παρεξήγηση, πρέπει νά τονισθῆ ὅτι οί φοιτητὲς στὶς Θεολογικὲς Σχολές πρέπει νά διδάσκωνται ὅλα αὐτὰ τὰ ρεύματα πὸν παρατηροῦνται στην δυτικὴ θεολογικὴ ἐπιστήμη, ἀλλὰ αὐτὸ δὲν πρέπει νά γίνεται σὲ βάρος τής πατερικῆς θεολογίας.

Οί φοιτητὲς πρέπει νά μαθαίνουν τὴν σχέση και τὴν διαφορὰ μεταξὺ τῶν ἀρχῶν τόσο τής δυτικῆς ὅσο και τής πατερικῆς θεολογίας, ἀλλὰ δὲν πρέπει νά κυριαρχῆ ή ἄποψη περὶ ὑπερβάσεως τής πατερικῆς θεολογίας ἀπὸ τὴν σχολαστικὴ και ρωσικὴ θεολογία.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ή Θεολογικὴ Σχολὴ Ἀθηνῶν ἰδρύθηκε μὲ βάση τὰ γερμανικά πρότυπα και ἀπὸ τὴν ἰδρυσὴ της πέρασαν οί ἀπόψεις τής σχολαστικῆς και προτεσταντικῆς θεολογίας.

Ὁ Aidan Nichols στὸ βιβλίο του Light from the East (Φῶς ἀπὸ τὴν ἀνατολή) ὡς «Ρωμαιοκαθολικὸς» αὐτὸς μελέτησε τὴν θεολογικὴ σκέψη μερικῶν ὀρθοδόξων θεολόγων γιά νά ἐνημερώση τοὺς δυτικοὺς Χριστιανοὺς.

Καταλήγει, λοιπόν, σὲ μερικὰ συμπεράσματα, τὰ ὁποῖα κατὰ τὴν γνώμη μου εἶναι ὑπερβολικὰ σὲ μερικὰ σημεῖα καὶ ἀδικοῦν τὶς Θεολογικὲς Σχολὲς καὶ τοὺς ἐκφραστὲς τῶν θεολογικῶν ἀντιλήψεων, ἀλλὰ σὲ βασικὰ σημεῖα ὑπάρχουν στοιχεῖα ἀληθείας.

Ἰσχυρίζεται, λοιπόν, ὅτι στὴν μὲν Θεολογικὴ Σχολὴ Ἀθηνῶν πέρασε ἡ νεοσχολαστικὴ θεολογία, στὴν δὲ Θεολογικὴ Σχολὴ Θεσσαλονίκης πέρασαν μερικὲς ἀπόψεις τῆς γερμανικῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ρωσικῆς θεολογίας.

Ἄν μπορεῖ νὰ λησμονήσῃ κανεὶς ὅτι καὶ στὶς δύο Θεολογικὲς Σχολὲς παρήχθη σπουδαῖο ἔργο στὸν χῶρο τῆς πατερικῆς παραδόσεως, τῆς βιβλικῆς θεολογίας, τῆς λατρείας, τοῦ κανονικοῦ δικαίου, τῆς ποιμαντικῆς, τῆς ἱστορίας κλπ.

Ἡ προσφορὰ μερικῶν κεκοιμημένων καὶ ζώντων Καθηγητῶν εἶναι μεγάλη, ἀλλὰ σὲ μερικὲς περιπτώσεις παρεισέφρυσαν καὶ διάφορες ἀντορθόδοξες ἀπόψεις.

Ὁμως, παρὰ τὶς ὑπερβολὲς τοῦ Adian Nichols φαίνεται ὅτι ἡ νεοελληνικὴ θεολογία δέχθηκε μερικὲς ἐπιδράσεις τόσον στὴν ὁρολογία ὅσο καὶ στὸ περιεχόμενο τῆς θεολογικῆς σκέψης ἀπὸ τὴν δυτικὴ καὶ τὴν ρωσικὴ θεολογία.

Θὰ δώσω μερικὰ χαρακτηριστικὰ παραδείγματα.

α) «Συσχέτιση μεταξὺ τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ τῶν ἀνθρώπων»

Ἡ συσχέτιση τοῦ μυστηρίου τῆς Ἁγίας Τριάδος μὲ τὴν ἀνθρώπινη κοινωνία γίνεται συχνὰ σήμερα καὶ ἀπὸ πολλοὺς.

Προσαρμόζεται ἡ ζωὴ τῶν Προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος μὲ τὴν ζωὴ τῶν ἀνθρώπων στὴν κοινωνία.

Ἔτσι, θεωρεῖται ὅτι ἡ ἐνότητα τῶν Προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος πρέπει νὰ ἀποτελῇ τὸ πρότυπο τῆς ἐνότητας καὶ κοινωνίας τῶν ἀνθρωπίνων προσώπων, ἡ κοινωνικότητα τοῦ ἀνθρώπου πρέπει νὰ προσδιορίζεται ἀπὸ τὴν ἐνότητα τῶν θείων Προσώπων, ἀκόμη πολλοὶ συσχετίζουν τὸν τρόπο ζωῆς τῶν Προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος μὲ τὸν ἀνθρώπινο γάμο, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸν τρόπο ἐνώσεως μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν.

Ὁ Ἀλέξης Χομιακόφ ἔκανε λόγο γιὰ μιὰ τέτοια συσχέτιση καὶ τὴν ιδέα αὐτὴ τὴν ἐπεξεργάσθηκαν στὴν συνέχεια ἄλλοι Ρῶσοι θεολόγοι.

Ἐγραφε ὁ Χομιακόφ: «Ἐνότητα τῶν πολλαπλῶν ἀνθρώπινων ὑποστάσεων μέσα στὴν μόνη ἀνακεφαλαιωμένη ἐν Χριστῷ ἀνθρώ-

πινη φύσι. **Ἡ** ἀπόλυτη Ἐκκλησία τῆς ἁγίας Τριάδος προβάλλεται ἔτσι ὡς κανονιστικὴ εἰκόνα τῆς Ἐκκλησίας τῶν ἀνθρώπων, “κοινοτήτας ἀμοιβαίας ἀγάπης”· ἡ ἐνότητα μέσα στὸ πολλαπλό».

Αὐτὴ ἡ ἀναλογία μεταξὺ τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ γενικὰ τῶν ἀνθρώπων ἀνευρίσκεται κατ’ ἀρχὰς στοὺς σχολαστικοὺς θεολόγους.

Νὰ σημειώσω τὰ ὅσα ἔγραφε ὁ σχολαστικὸς θεολόγος Ριχάρδος τοῦ Ἁγίου Βίκτωρος περὶ τῆς «ὀφειλομένης» καὶ «μὴ ὀφειλομένης» ἀγάπης τῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ τὰ περὶ «ἀναλογίας τοῦ ὄντος», δηλαδὴ τὸ analogia entis μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου.

Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας δὲν δέχονται ὅτι ὑπάρχει ἀναλογία μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου, γιατί δὲν ὑπάρχει ὁμοιότητα μεταξὺ ἀκτίστου καὶ κτιστοῦ.

Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς γράφει ὅτι οἱ τρεῖς θεῖες ὑποστάσεις συνδέονται μεταξὺ τους καὶ περιχωροῦν ἢ μία τὴν ἄλλη φυσικῶς, ὀλικῶς, ἀϊδίως, ἀμεταδότως, συγχρόνως δὲ καὶ ἀμίκτως καὶ ἀσυγχύτως, ὥστε μία νὰ εἶναι καὶ ἡ ἐνέργειά τους «ὅπερ ἐπ’ οὐδενὸς ἄν τις εὔροι τῶν κτιστῶν», δηλαδὴ αὐτὴ ἡ περιχώρηση ποὺ συμβαίνει στὸν Τριαδικὸ Θεὸ δὲν μπορεῖ νὰ βρεθῆ σὲ κανένα κτιστό.

Γιατὶ ἡ ἐνέργεια στοὺς ἀνθρώπους εἶναι ἰδιαίτερη ἐνέργεια κάθε ἀνθρώπου, ἀλλὰ στὸν Τριαδικὸ Θεὸ δὲν ἔχει κάθε Πρόσωπο δική του ἐνέργεια, ἀφοῦ εἶναι κοινὴ ἡ ἐνέργεια τῶν Προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος.

Αὐτὸ σημαίνει ὅτι κάθε ἄνθρωπος ἔχει δική του βούληση, ἐλεύθερη, ἀλλὰ στὰ Πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδος εἶναι κοινὴ ἡ βούληση, ἄρα δὲν ὑπάρχει ἀναλογία μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων.

Βεβαίως, ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς κάνει μερικοὺς συσχετισμοὺς μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου, ὅπως ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὡς κατ’ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ ἔχει νοῦ, λόγο καὶ πνεῦμα, ἀλλὰ σαφῶς λέγει ὅτι αὐτὰ εἶναι εἰκονικὰ «ὑποδείγματα», τὰ ὁποῖα, βέβαια, ὅπως γνωρίζουμε, δὲν ἔχουν ἀπόλυτη ἀναλογία, ἀφοῦ στὸν Τριαδικὸ Θεὸ ὁ Νοῦς (Πατήρ), ὁ Λόγος καὶ τὸ Πνεῦμα εἶναι ὑποστάσεις, ἐνῶ στὸν ἄνθρωπο εἶναι ἐνέργειες τῆς ψυχῆς.

Τὸ ἴδιο μπορεῖ νὰ πῆ κανεὶς γιὰ τὸν λόγο τοῦ Χριστοῦ στὴν ἀρχιερατικὴ Του προσευχὴ «ἵνα ὧσιν ἐν καθῶς ἡμεῖς ἐν ἔσμεν» (Ἰω. ιζ’, 22), καὶ χρησιμοποιεῖται τὸ χωρίον αὐτὸ γιὰ νὰ δηλώσῃ τὴν ἐλπίζομένη ἐνότητα τῶν Ἐκκλησιῶν.

Ὅμως, ἡ ἀρχιερατικὴ προσευχὴ στὸ σημεῖο αὐτὸ πραγματοποιήθηκε τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς, ὅταν οἱ Ἀπόστολοι εἶδαν τὴν δόξα τοῦ Θεοῦ, ἔφθασαν στὴν θέωση καὶ ἐνώθησαν μεταξύ τους, δηλαδὴ αὐτὸ τὸ χωρίο ἀναφέρεται στὴν θεοπτία, καὶ κάθε φορὰ ποὺ κάποιος φθάνει στὴν θεοπτία ἀποκτᾷ αὐτὴν τὴν ἐνότητα μὲ τοὺς Ἀποστόλους.

Ἄλλὰ καὶ τὸ «καθῶς» τοῦ Χριστοῦ «οὐκ ἀκριβοῦς ἐξισώσεως ἐπὶ αὐτῶν· οὐδὲ γὰρ δυνατὸν αὐτοῖς ἦν τοσοῦτον, ἀλλ' ὡς ἀνθρώποις δυνατόν», κατὰ τὸν ἱερὸ Χρυσόστομο, καὶ αὐτὸ τὸ «καθῶς» πρέπει νὰ τὸ δοῦμε «ὡς εἰς εἰκόνα καὶ τύπον τῆς ἀδιασπάστου φιλίας τε καὶ ὁμονοίας καὶ ἐνότητος», κατὰ τὸν Ἅγιο Κύριλλον Ἀλεξανδρείας.

Τελικὰ, στὴν πατερικὴ διδασκαλία δὲν ὑπάρχει ἡ ἀρχὴ τοῦ analogia entis ποὺ εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς σχολαστικῆς θεολογίας.

β) «Τὸ ἀνθρώπινο πρόσωπο»

Πολλὲς ἀναλύσεις γίνονται σήμερα γιὰ τὸ «ἀνθρώπινο πρόσωπο» καὶ μάλιστα προσδιορίζονται τὰ χαρακτηριστικά του, ποὺ εἶναι ἡ αὐτογνωσία, ἡ ἑτερότητα καὶ ἡ ἔκσταση - ὁ ἔρωτας.

Ἡ ἄποψη ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι πρόσωπο ξεκίνησε ἀπὸ τὸν Ρῶσο θεολόγο Βλαδίμηρο Λόσκυ, ὁ ὁποῖος σαφέστατα γράφει:

«Ὅσο γιὰ μένα, πρέπει νὰ ὁμολογήσω ὅτι μέχρι τώρα δὲν ἔχω συναντήσει στὴν πατερικὴ θεολογία κάποια πλήρη θεωρητικὴ ἐπεξεργασία περὶ τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, ἡ ὁποία νὰ συνυπάρχει μὲ τὶς σαφέστατες διδασκαλίες περὶ τῶν θείων Προσώπων ἢ Ὑποστάσεων». Ἄλλὰ συνεχίζει: «Δὲν προτείνω λοιπὸν ἱστορικὴ ἔρευνα τῶν Χριστιανικῶν δογμάτων· θὰ ἐπιχειρήσω μόνο κάποιες θεολογικὲς σκέψεις γιὰ τὶς ἀνάγκες, τὶς ὁποῖες καλεῖται νὰ καλύψει ἡ ἐννοια τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου μέσα στὰ πλαίσια τοῦ Χριστιανικοῦ δόγματος».

Εἶναι εἰλικρινὴς καὶ σαφέστατος ὁ Βλαδίμηρος Λόσκυ, ὅτι δὲν ἀνευρίσκεται στοὺς Πατέρες μία «θεωρητικὴ ἐπεξεργασία περὶ τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου», ποὺ νὰ συνυπάρχει μὲ τὴν διδασκαλία τῶν Πατέρων περὶ τῶν Τριῶν Προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος.

Πράγματι, οἱ Πατέρες ἔκαναν ἀνάλυση τοῦ προσώπου-ὑποστάσεως στὸν Τριαδικὸ Θεό, ἀλλὰ δὲν μίλησαν γιὰ τὸν ἄνθρωπο ὡς πρόσωπο, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει ἡ μεταφυσικὴ ἀρχὴ τοῦ analogia entis, ἀλλὰ γιὰ τὸν ἄνθρωπο χρησιμοποιοῦσαν, ὅπως γράφει ὁ Ἅγιος

Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, τοὺς βιβλικοὺς ὄρους κατ' εἰκόνα (νοερό-αὐτεξούσιο) καὶ καθ' ὁμοίωση (θέωση).

Κάποιες ἐλάχιστες ἀναφορὲς στὸν ἄνθρωπο ὡς ὑπόσταση χρησιμοποιοῦνται μὲ τὴν ἔννοια τῆς ὑπάρξεως, ἀφοῦ αὐτὸς ὁ ὄρος στὶς περιπτώσεις αὐτὲς χρησιμοποιεῖται καὶ γιὰ τὰ ζῶα, συγκεκριμένα γιὰ τὸν βοῦν.

Ἔπειτα, ὁ προσδιορισμὸς τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου μὲ τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα, αὐτογνωσία, ἑτερότητα, ἔκσταση-ἔρωτας εἶναι σαφὲς μεταφορὰ στὴν ὀρθόδοξη θεολογία τῶν ἀντιστοιχῶν ὄρων τοῦ γερμανοῦ ὑπαρξιστοῦ φιλοσόφου Χάϊντεγκερ.

Ἀκόμη, ὁ ὄρος ἀλληλοπεριχώρηση τῶν προσώπων σαφέστατα ἀναφέρεται στὸν Τριαδικὸ Θεό, ἀφοῦ κατὰ τοὺς Πατέρες ὑπάρχει ἡ περιχώρηση μεταξὺ τῶν Προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἀλλὰ αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο στοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι ἔχουν ἰδιαιτέρες ἐνέργειες καὶ ἰδιαιτέρα σώματα, ὅποτε δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ καταλάβῃ πῶς μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀλληλοπεριχώρηση μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. **Ἡ** ἀγάπη μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων δὲν μπορεῖ νὰ ἐρμηνεύεται μὲ τὴν ἀρχὴ τῆς ἀλληλοπεριχωρήσεως, κατὰ τὸν τρόπο πὸν γίνεται στὸν Τριαδικὸ Θεό.

γ) «Πρόσωπο καὶ ἄτομο»

Συνεχῶς ὑποστηρίζεται σήμερα ὅτι ὑφίσταται διαφορὰ μεταξὺ προσώπου καὶ ἀτόμου.

Γράφεται καὶ λέγεται ὅτι τὸ πρόσωπο ἔχει αὐτοσυνειδησία καὶ ἑτερότητα, διακρίνεται ἀπὸ τὴν ἐλευθερία καὶ τὴν ἀγάπη, ἐνῶ τὸ ἄτομο ἐκλαμβάνεται μὲ τὴν βιολογικὴ καὶ ἀριθμητικὴ ἔννοια.

Μιὰ τέτοια διάκριση εἶναι ἐνδιαφέρουσα καὶ βοηθᾷ στὶς συζητήσεις γιὰ κοινωνικὰ θέματα, γι' αὐτὸ καὶ ἐγὼ εἶχα ἐπηρεασθῆ πρὶν τριάντα (30) χρόνια, καὶ μὲ βοηθοῦσε στὶς συζητήσεις μὲ διανοουμένους καὶ νέους, ἀλλὰ γρήγορα κατάλαβα ὅτι αὐτὸς ὁ χωρισμὸς διαφοροποιεῖται ἀπὸ τὴν πατερικὴ παράδοση.

Ἡ διάκριση μεταξὺ προσώπου καὶ ἀτόμου ἀνευρίσκεται κατ' ἀρχὰς στὸν σχολαστικὸ θεολόγο Θωμᾶ τὸν Ἀκινάτη, ἀλλὰ ἀναπτύχθηκε στὶς ἡμέρες μας ἀπὸ τὴν ὑπαρξιακὴ φιλοσοφία, συγκεκριμένα τὸν Μαριτέν, τὸν Μπερντιάγεφ καὶ ἄλλους. **Χ**ρησιμοποιεῖται δὲ καὶ ἀναλύεται ἀπὸ τὸν Βλαδίμηρο Λόσκυ.

Ἦμως, στὴν πατερικὴ διδασκαλία δὲν ὑφίσταται τέτοια διάκριση μεταξὺ προσώπου καὶ ἀτόμου.

Νὰ υπενθυμίσω καὶ πάλιν ὅτι οἱ Πατέρες πάντοτε ἀνέπτυξαν τὸν ὄρο πρόσωπο καὶ ὑπόσταση γιὰ τὸν Θεό, ὄχι γιὰ τὸν ἄνθρωπο.

Ἔτσι, ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς γράφει: «**Χ**ρὴ δὲ γινώσκειν, ὡς οἱ ἅγιοι πατέρες ὑπόστασιν καὶ πρόσωπον καὶ ἄτομον τὸ αὐτὸ ἐκάλεσαν». **Κ**αὶ ἄλλοῦ γράφει: «**ὑ**ποστάσεις ἦτοι τὰ ἄτομα», δηλαδὴ ταυτίζει ἐννοιολογικὰ τὸ πρόσωπο, τὴν ὑπόσταση καὶ τὸ ἄτομο.

Καὶ αὐτὸ τὸ ἔγραψε ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, γιατί γνώριζε ὅτι ἡ λέξη ἄτομον, ἀπὸ τὸ στερητικὸ α καὶ τὴν λέξη τομή, ἄρα ἄτομο, εἶναι τὸ «μὴ τεμνόμενον» καὶ χρησιμοποιήθηκε στὶς Χριστολογικὲς ἔριδες γιὰ νὰ τονισθῆ ὅτι δὲν τέμνονται στὸν Χριστὸ οἱ δύο φύσεις, θεία καὶ ἀνθρωπίνη, ὅποτε ὁ Χριστὸς εἶναι ἓνα ἐνιαῖο πρόσωπο-ἄτομο, στὸ ὁποῖο ἐνώνονται οἱ δύο φύσεις «ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως καὶ ἀχωρίστως».

Ἐπίσης, ὁ Ἅγιος Συμεὼν ὁ Νέος Θεολόγος χρησιμοποιεῖ τὴν λέξη ἄτομο στὸν Τριαδικὸ Θεό, ὅτι δὲν τέμνονται τὰ Πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδος. **Γ**ράφει: «**Υ**ἱὸς ἐν Πατρὶ ἀεννάως ὁράται / γεγεννημένος, ἀλλὰ συνηνωμένος· / καὶ ἐν Υἱῷ γὰρ ὁ Πατὴρ καθοράται / ἀδιαστάτως, ἀτόμως, ἀχωρίστως».

Ὁ Βλαδίμηρος Λόσκυ πὸν χρησιμοποιεῖ τὴν διάκριση μεταξὺ προσώπου καὶ ἀτόμου γράφει: «**Κ**ατὰ συνέπεια, στὴν θεολογικὴ γλώσσα, τόσο στὴν Ἀνατολὴ ὅσο καὶ στὴν Δύση, ὁ ὄρος ἀνθρώπινο πρόσωπο συμπίπτει μὲ τὸ ἀνθρώπινο ἄτομο. **Δ**ὲν μπορούμε, ὅμως, νὰ σταθοῦμε σ' αὐτὴ τὴν διαπίστωση. **Ἀ**φοῦ, ὅπως φαίνεται, ἡ χριστιανικὴ ἀνθρωπολογία δὲν ἔδωσε καινούριο νόημα στὴν ἀνθρώπινη ὑπόσταση ἢ ἀνθρώπινο πρόσωπο, ἄς προσπαθήσωμε νὰ ἀνακαλύψωμε τὴν παρουσία μιᾶς διαφορετικῆς ἐννοίας, ἢ ὁποία δὲν δύναται πλέον νὰ εἶναι ταυτόσημη μὲ τὸ ἄτομο».

Ἔτσι, ἔκανε τὴν διάκριση μεταξὺ προσώπου καὶ ἀτόμου, ἐπηρεασμένος, κυρίως, ἀπὸ τὴν υπαρξιστικὴ φιλοσοφία.

Φαίνεται, λοιπόν, καθαρὰ ὅτι ἡ προσπάθεια νὰ καθορισθῆ καὶ νὰ ὀριοθετηθῆ καὶ νὰ διακριθῆ τὸ ἀνθρώπινο πρόσωπο ἀπὸ τὸ ἄτομο, ἂν καὶ οἱ Πατέρες δὲν προέβησαν σὲ τέτοια προσπάθεια, εἶναι ἔργο τῆς νεώτερης θεολογίας.

δ) «Ἡ ἀξιοπρέπεια καὶ ἱερότητα τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου»

Ἡ φράση «ἀξιοπρέπεια καὶ ἱερότητα τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου», χρησιμοποιεῖται συχνά, ἴσως ἀπὸ ἄγνοια τῶν πραγματικῶν δεδομένων.

Σχετικά με τὸ ἀνθρώπινο πρόσωπο καὶ ὅτι αὐτὸς ὁ ὅρος εἰσήχθη ἀπὸ τὴν σχολαστικὴν, ρωσικὴν θεολογίαν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ὑπαρξιακὴν φιλοσοφίαν ἐλέχθησαν τὰ δέοντα προηγουμένως.

Ὅμως, ἐπεκτείνεται τὸ θέμα καὶ συνδέεται τὸ ἀνθρώπινο πρόσωπο μετὰ τὴν ἀξιοπρέπεια καὶ τὴν ἱερότητα.

Κατ' ἀρχὰς πρέπει νὰ σημειωθῆ ὅτι ὅσοι ὀμιλοῦν γιὰ τὸ ἀνθρώπινο πρόσωπο τὸ συνδέουν μετὰ τὸν κάθε ἄνθρωπο, ἀνεξαρτήτως φυλῆς, θρησκείας, πεποιθήσεων, δηλαδὴ κάθε ἄνθρωπος εἶναι πρόσωπο ὡς κατ' εἰκόνα Θεοῦ, διότι ἔχει τὸ νοερὸ καὶ τὸ αὐτεξούσιο.

Παλαιότερα, ὅταν ἔγραφα γιὰ τὸ ἀνθρώπινο πρόσωπο, σύμφωνα μετὰ τὸν Γέροντα Σωφρόνιο Σαχάρωφ, ὁ ὁποῖος γράφοντας γιὰ τὸν ἄνθρωπο ὡς πρόσωπο ἐννοοῦσε τὸν ἄνθρωπο ποὺ φθάνει στὸ καθ' ὁμοίωση, τὴν θέωση, δέχθηκα ἰσχυρὴ ἀντίδραση, διότι κατὰ τοὺς συγχρόνους φιλοσοφοῦντες θεολόγους κάθε ἄνθρωπος, μετὰ τὴν ἐλευθερίαν ποὺ διαθέτει καὶ τὴν δυνατότητα τῶν ἐπιλογῶν του εἶναι πρόσωπο.

Μέσα σὲ αὐτὴν τὴν προοπτικὴν τί σημαίνει ἀξιοπρέπεια καὶ ἱερότητα τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου;

Σὲ μιὰ σύγχρονη ἀνθρώπινη κοινωνία εἶναι σεβαστὲς οἱ ὅποιες ἐπιλογὲς τοῦ κάθε ἀνθρώπου, ἔστω καὶ ἂν εἶναι ἀντίθετες ἀπὸ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, καὶ γενικότερα τὴν πατερικὴν ὀρθόδοξον ἀνθρωπολογία.

Ἐπίσης, μερικοὶ ὀρθόδοξοι θεολόγοι χρησιμοποιοῦν τὴν φράση «ἀξιοπρέπεια τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου» μετὰ παραδοσιακὴν ἔννοια, ἀλλὰ δημιουργεῖται ἐννοιολογικὴ σύγχυση, ὅταν οἱ ἄλλοι τὸ ἐννοοῦν διαφορετικὰ καὶ ἀπαιτοῦν τὸν σεβασμὸν τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων, ἔστω καὶ ἂν εἶναι ἀντίθετα ἀπὸ τὴν εὐαγγελικὴν ἀσκητικὴν ζωὴν.

Ἄπλῶς ἀναφέρω ἓνα παράδειγμα, γιὰ νὰ φανῆ πῶς χρησιμοποιεῖται ἡ φράση «ἡ ἀξιοπρέπεια καὶ ἡ ἱερότητα τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου».

Διατυπώνεται ἡ ἄποψη ὅτι τὸ νὰ ἀνακαλύψῃ κάποιος μέσα του τὴν «ὀμοφυλόφιλον ἔλξη» αὐτὸ «συνιστᾷ ἀσθένεια τῆς φύσεως καὶ ὄχι τοῦ προσώπου».

Στὴν φράση αὐτὴ φαίνεται ὅτι μεταφέρεται ἡ ὀρολογία φύσεως καὶ προσώπου ἀπὸ τὸν Θεὸν στὸν ἄνθρωπο, πρᾶγμα ποὺ δὲν παρατηρεῖται στοὺς Πατέρες, ὅπως τονίσθηκε.

Ἐπομένως, γίνεται διάσπαση μετὰ τὴν φύσεως καὶ προσώπου,

ἐνῶ τὸ Πρόσωπο τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ εἶναι οὐσία μετὰ τὰ ἰδιώματα, καὶ δὲν ὑπάρχει προτεραιότητα τῆς φύσεως ἢ τοῦ προσώπου.

Ἀκόμη, ἡ διάκριση αὐτὴ λέγεται γιὰ νὰ ἀποδοθῆ ἡ εὐθύνη γιὰ κάποια ἀνωμαλία στὴν φύση καὶ ὄχι στὸ πρόσωπο, τὸ ὁποῖο εἶναι ἱερὸ καὶ ἀξιοπρεπές.

Καὶ τὸ προβληματικὸ τῆς ὑποθέσεως αὐτῆς φαίνεται στὸ ὅτι, ὅταν πρὶν μερικὰ χρόνια τὸν διαγωνισμὸ τραγουδιοῦ τῆς Eurovision τὸν κέρδισε κάποια ποῦ ἀπὸ ἄνδρα εἶνε γυναίκα καὶ εἶχε γένια, τότε διερωτῶνται ὅλοι πῶς θὰ ὀνομάζουμε αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο, ἄνδρα ἢ γυναίκα καὶ ἡ ἀπάντηση ἐδόθη ὅτι θὰ τὸν ὀνομάζουμε «persona».

Φαίνεται ὅτι οἱ σύγχρονοι φιλόσοφοι καὶ θεολόγοι χρησιμοποιοῦν τὴν φράση «ἀξιοπρέπεια καὶ ἱερότητα τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου» γιὰ νὰ δηλώσουν τὸν σεβασμὸ στὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα. **Φ**υσικὰ πρέπει νὰ ἀποδεχόμεστε τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα.

Ὁμως, ὁ π. Ἰωάννης Ρωμανίδης ἰσχυριζόταν ὅτι ἡ Ἐκκλησία στὸ μέλλον θὰ συναντήσῃ δυσκολίες ἀπὸ τὰ λεγόμενα «ἀνθρώπινα δικαιώματα», γιὰτὶ ἐν ὀνόματι τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων μπορεῖ νὰ προβάλλονται διάφορες ἀπόψεις καὶ πρακτικὲς ποῦ εἶναι ἀντίθετες μετὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. **Ἔ**ργο τῆς Ἐκκλησίας εἶναι νὰ θεραπεύσῃ τὴν νοερὰ ἐνέργεια τοῦ ἀνθρώπου καὶ μέσα ἀπὸ αὐτὴν τὴν πρακτικὴ δημιουργεῖται ἐνότητα μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων στὴν κοινωνία.

Πάντως, ἡ φράση «ἡ ἀξιοπρέπεια καὶ ἡ ἱερότητα τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου» εἶναι προβληματικὴ.

ε) «Ὄντολογικὸ καὶ ὑπαρξιακὸ»

Συχνὰ χρησιμοποιοῦνται στὸν προφορικὸ καὶ γραπτὸ λόγο καὶ ἀπὸ ἀνθρώπους ποῦ γνωρίζουν ὀρθόδοξη θεολογία οἱ δύο αὐτὲς λέξεις «ὄντολογικὸ» καὶ «ὑπαρξιακὸ». **Π**ροφανῶς τὸ κάνουν μετὰ τὴν ἐννοια ὅτι «ὄντολογικὸ» σημαίνει τὸ πραγματικὸ, αὐτὸ ποῦ ὑπάρχει, ἄρα ὄχι κάτι ἀνυπόστατο καὶ φανταστικὸ.

Ἐπίσης, τὸ «ὑπαρξιακὸ» δηλώνει τὰ ὑπαρξιακὰ προβλήματα ποῦ ἔχουν σχέση μετὰ τὴν ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τῆς ὑπαρξης, μετὰ τὰ ἐρωτήματα τί εἶναι ζωὴ, τί εἶναι ὁ θάνατος, ποῖο εἶναι τὸ νόημα τῆς ὑπάρξεως, τί συμβαίνει μετὰ θάνατο, εἶναι οἱ ἀπαντήσεις στὰ «ὄριακὰ» ζητήματα τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, στίς λεγόμενες «ἄκρες τῆς ζωῆς».

Μὲ αὐτὴν τὴν ἔννοια χρησιμοποιοῦσα καὶ ἐγὼ στὸ παρελθὸν αὐτὲς τὶς δύο λέξεις, ἰδίως ὅταν συζητοῦσα μὲ ἐπιστήμονες καὶ νέους, μαθητὲς καὶ φοιτητὲς, καὶ ἔκαναν ἰδιαίτερη ἐντύπωση.

Ὑμως, ἀπὸ τὶς μελέτες μου τόσο στὴν πατερικὴ ὅσο καὶ στὴν δυτικὴ σχολαστικὴ θεολογία, τὴν ὑπαρξιακὴ φιλοσοφία καὶ τὴν ρωσικὴ θεολογία, κατάλαβα ὅτι οἱ ὅροι αὐτοὶ εἶναι προβληματικοὶ ἀπὸ ὀρθοδόξου πατερικῆς παραδόσεως καὶ στὴν πραγματικότητα ὅσοι τοὺς χρησιμοποιοῦν ἀναιροῦν τὴν ὀρθόδοξη θεολογία ἢ διαφοροποιοῦνται ἀπὸ αὐτήν.

Ἡ λέξις ὄντολογία ὡς τεχνικὸς ὅρος ἀπαντᾶται γιὰ πρώτη φορὰ τὸν 17ο αἰῶνα καὶ πρῶτος ἦταν ὁ Λάϊμνιτς ποὺ τὴν χρησιμοποίησε, ἀλλὰ ὡς περιεχόμενο, ὡς λόγος περὶ τοῦ ὄντος ἀπαντᾶται στὴν κλασσικὴ μεταφυσικὴ, στὸ ἔργο τοῦ Ἀριστοτέλη Μετὰ τὰ φυσικά, καὶ στὸν σχολαστικὸ θεολόγο Θωμᾶ τὸν Ἀκινάτη.

Ἀργότερα ὁ ὅρος ὄντοθεολογία ἀποδίδεται ἀπὸ τὸν Γερμανὸ φιλόσοφο Καντ καὶ δηλώνει τὴν προσπάθεια νὰ ἀποδειχθῇ ἡ ὑπαρξη τοῦ Θεοῦ μὲ λογικὸ τρόπο, εἶναι ἡ λεγόμενη ὄντολογικὴ ἀπόδειξις τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ.

Ὁ ὅρος ὑπαρξιακὸ εἶναι ἀπότοκο τοῦ ὑπαρξισμοῦ ποὺ καλλιεργήθηκε τὸν 20ὸ αἰῶνα ἀπὸ τὸν Μαρσέλ καὶ τοὺς μετέπειτα ὑπαρξιστὲς θεωρητικὸς φιλοσόφους, ὅπως εἶναι ὁ Κίρκεγκαρ καὶ ὁ Σάρτρ.

Ὁ Κίρκεγκαρ ἀπογοητευμένος ἀπὸ τὸ φιλοσοφικὸ σύστημα τοῦ Χέγκελ ποὺ ἐπικρατοῦσε στὴν ἐποχὴ του, σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο ὁ ἄνθρωπος θεωρεῖται ὡς μία «ἀπρόσωπη ἰδέα» ἀνέπτυξε τὴν θεωρία ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι «ἓνα ὑπάρχον πρόσωπο».

Ἀργότερα, ὁ Σάρτρ ἀντιδρώντας στὴν μεταφυσικὴ καὶ τὸν γερμανικὸ ἰδεαλισμὸ ὅτι ἡ οὐσία-ἰδέα προηγεῖται τῆς ὑπάρξεως (ὄντολογία-ἰδεολογία), ὑποστήριξε ὅτι ἡ ὑπαρξη προηγεῖται τῆς οὐσίας. **Ἀ**ηλαδή, κατ' αὐτὸν δὲν εἶναι ὁ Θεὸς τῆς ἰδεολογίας ποὺ θὰ καθορίσῃ τὴν ὑπαρξη τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ θὰ καθορίσῃ τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ καὶ θὰ ἀρνηθῇ τὸν Θεό. **Μ**ὲ ἄλλα λόγια, κατὰ τὸν ὑπαρξισμὸ τοῦ Σάρτρ, ὁ ἄνθρωπος πρῶτα εἶναι ὑπαρξη καὶ ἔπειτα, μὲ τὴν διαδικασίαν τοῦ γίγνεσθαι, γίνεται μετὰ τὸν θάνατό του οὐσία. **Μ**έσα σὲ αὐτὴν τὴν προοπτικὴ ἀναπτύχθηκε ἡ ἄποψη τῆς «ἐλευθερίας τῆς βούλησης».

Ὁ Γερμανὸς φιλόσοφος Χάιντεγκερ, ποὺ χαρακτηρίζεται ὡς ὑπαρξιστὴς φιλόσοφος, ὁ ἴδιος, ὅμως, αὐτοχαρακτηριζόταν ὡς

φιλόσοφος τοῦ νοήματος τοῦ ὄντος, ἔκανε σὰ ἔργα του τὴν διάκριση μεταξύ τοῦ ὄντικοῦ καὶ τοῦ ὄντολογικοῦ, ὅπως καὶ τοῦ ὑπαρκτικοῦ καὶ τοῦ ὑπαρξιακοῦ.

Ὁ Ρῶσος ὀρθόδοξος φιλόσοφος Μπερντιάγεφ, ποὺ χαρακτηρίστηκε ὡς Χριστιανὸς ὑπαρξιστῆς φιλόσοφος καὶ ὡς φιλόσοφος τῆς ἐλευθερίας, ἀνέπτυξε πολλές τέτοιες ἀπόψεις, στηριζόμενος κατὰ βάση στὶς μυστικιστικὲς καὶ ἀγνωστικιστικὲς ἀπόψεις τοῦ Λουθηρανοῦ Γιάγκομπ Μπέμε, ποὺ εἶχε ἰδιαίτερη ἀπήχηση στὸν Χέγκελ καὶ τὸν Σέλιγκ.

Ἐπομένως, ἡ χρησιμοποίηση τῶν λέξεων ὄντολογικὸ καὶ ὑπαρξιακὸ γιὰ θεολογικὰ θέματα, χωρὶς νὰ γίνονται οἱ ἀπαραίτητες ἐπεξηγήσεις, εἶναι προβληματική.

στ) «Στρατευομένη καὶ θριαμβεύουσα Ἐκκλησία»

Συχνὰ στὰ κηρύγματά μας κάνουμε λόγο γιὰ στρατευομένη καὶ θριαμβεύουσα Ἐκκλησία.

Ὡς στρατευομένη Ἐκκλησία ἐννοοῦμε τὴν Ἐκκλησία ποὺ ὑπάρχει στὸν κόσμο, σὲ αὐτὴν ἀνήκουμε ὅλοι ἔμεῖς ποὺ ἀγωνιζόμαστε ἐναντίον τῶν παθῶν, τοῦ διαβόλου καὶ τοῦ θανάτου, καὶ ὡς θριαμβεύουσα Ἐκκλησία ἐννοοῦμε τοὺς Ἁγίους ποὺ μὲ τὸν θάνατό τους πέρασαν σὲ ἄλλη διάσταση χρόνου, στὴν αἰώνια ζωὴ, καὶ ἀναμένουν τὴν ἀνάσταση τῶν σωμάτων τους.

Ὅμως, οἱ ὅροι αὐτοὶ δὲν εἶναι τόσο «ἀθῶοι» ὅπως ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται.

Κατ' ἀρχὰς ἀνήκουμε σὲ μιὰ στρατεία ἐν Χριστῷ, ἀγωνιζόμαστε ἐναντίον τῶν παθῶν, καὶ ὑπάρχει μιὰ τέτοια ὀρολογία στὴν Ἁγία Γραφή καὶ τὰ πατερικὰ κείμενα, ἐνῶ οἱ Ἅγιοι ἔχουν ξεπεράσει τὸν φόβο τῆς «διαπτώσεως» καὶ τὸν φόβο τοῦ θανάτου.

Ὅμως, ὁ θρίαμβος τοῦ Χριστοῦ ἐναντίον τοῦ θανάτου, τῆς ἀμαρτίας καὶ τοῦ διαβόλου ποὺ ἐπιτεύχθηκε ἐπάνω στὸν Σταυρὸ κατὰ τὸν λόγο τοῦ Ἀποστόλου Παύλου «ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας ἐδειγμάτισεν ἐν παρρησίᾳ, θριαμβεύσας αὐτούς ἐν αὐτῷ» (Κολ. β', 15), δὲν εἶναι ὑπόθεση μόνον αὐτῶν ποὺ ἔχουν κοιμηθῆ, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν ποὺ ζοῦν ἀκόμη.

Μέσα στὴν Ἐκκλησία, μὲ τὰ Μυστήρια τοῦ Βαπτίσματος, τοῦ Χρίσματος καὶ τῆς θείας Εὐχαριστίας, μετέχουμε στὸν θρίαμβο τοῦ Χριστοῦ, ὅπως τὸ ἀναλύει θαυμάσια ὁ ἱερὸς Νικόλαος Καβάσιλας στὸ βιβλίο του μὲ τίτλο ἐν Χριστῷ ζωὴ.

Ἐπειτα, δὲν μπορούμε νὰ χωρίζουμε τὴν Ἐκκλησία σὲ δύο τμήματα, ἤτοι τὴν ἐπὶ γῆς στρατευομένη Ἐκκλησία καὶ τὴν ἐν οὐρανοῖς θριαμβεύουσα Ἐκκλησία, γιατί ἡ Ἐκκλησία εἶναι μία καὶ ἀδιαίρετη.

Στὴν Ἐκκλησία, ἰδιαιτέρως στὴν θεία Εὐχαριστία ζοῦμε τὸ γεγονός, ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι «σύννοδος οὐρανοῦ καὶ γῆς», ζώντων καὶ κεκοιμημένων, ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων.

Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος γράφει: **«**Ἄνω στρατιαὶ δοξολογοῦσιν ἀγγέλων· κάτω ἐν ἐκκλησίαις χοροστατοῦντες ἄνθρωποι τὴν αὐτὴν ἐκείνοις ἐκμιμοῦνται δοξολογίαν. Ἄνω τὰ Σεραφίμ τὸν τρισάγιον ὕμνον ἀναβοᾷ· κάτω τὸν αὐτὸν ἢ τῶν ἀνθρώπων ἀναπέμπει πληθὺς· κοινὴ τῶν ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων συγκροτεῖται πανήγυρις· μία εὐχαριστία, ἐν ἀγαλλίαμα, μία εὐφρόσυνος χοροστασία». Ἄλλοῦ γράφει ὅτι οἱ ἄνθρωποι στὴν θεία Λειτουργία εἶναι «συγχορευτὲς μὲ τοὺς ἀγγέλους».

Ἀκόμη, τὸ ὅτι στὴν Ἐκκλησία ὑπάρχουν Ἅγιοι ποὺ ἔφθασαν σὲ μεγάλες πνευματικὲς καταστάσεις στὸ νὰ βλέπουν τὸν Θεό, τὴν Παναγία καὶ τοὺς Ἁγίους, σημαίνει ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ υπάρξει ἀπόλυτος χωρισμὸς μεταξὺ στρατευομένης καὶ θριαμβεύουσας Ἐκκλησίας.

Τὸ θέμα, ὅμως, εἶναι ὅτι ἡ διάκριση μεταξὺ στρατευομένης καὶ θριαμβεύουσας Ἐκκλησίας συνδέεται ἀναπόσπαστα μὲ τὴν ἀντορθόδοξο διάκριση μεταξὺ ὄρατης καὶ ἀόρατης Ἐκκλησίας ποὺ ἀναπτύχθηκε τὸν 19ο αἰῶνα ἀπὸ τὴν ἀγγλικανικὴ «κίνηση τῆς Ὁξφόρδης», ὅτι ἡ ἀληθινὴ Ἐκκλησία εἶναι μία καὶ ἀόρατη, ἐνῶ «οἱ ἐπὶ μέρος ἱστορικὲς Ἐκκλησίες εἶναι νόμιμες ὄρατες ἐκφράσεις της, ἡ κάθε μία στὸν δικό της ἱστορικοπολιτισμικὸ προσδιορισμένο χῶρο, μὲ τὴν προϋπόθεση ὅτι διαφυλάσσουν τὴν πίστη τῆς ἀδιαίρετης Ἐκκλησίας καὶ τὴν ἀποστολικὴ διαδοχὴ τῶν Ἐπισκόπων της».

Ὁπως, ἐπίσης, μιὰ τέτοια διάκριση σχετίζεται μὲ τὴν ἐκκλησιολογία τοῦ σχολαστικισμοῦ, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ὑπάρχει διάκριση μεταξὺ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ «μυστικοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ». **Ἐ**τσι, δίνεται ἡ δυνατότητα νὰ «ἀναγνωρισθοῦν» οἱ ἄλλες ἐκκλησιαστικὲς κοινότητες, ὅτι εἶναι «ἀτελῶς» ἐκκλησιαστικὲς, ἔστω καὶ ἂν δὲν ὑπάγονται στὴν δικαιοδοσία τοῦ Πάπα.

Τελικὰ, ἡ διάκριση μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν ἔχει σχέση μὲ τὴν διάκριση μεταξὺ ἱστορίας καὶ ἐσχατολογίας, πρᾶγμα ἀντορθόδο-

ξο, γιατί και οί Ἅγιοι ποὺ ἔφυγαν ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτὸ ἀποτελοῦν καὶ ἀνήκουν στὴν ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας μὲ τὰ λείψανά τους, ἀλλὰ καὶ τὸ ἔσχατον δὲν εἶναι ἡ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας πέραν τοῦ θανάτου καὶ τῆς Δευτέρας Παρουσίας τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ ἡ βίωσή του ἀπὸ τὸ παρόν. **Ἦ** Χριστός, ποὺ εἶναι «ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος» (Ἀποκ. α', 17), ἐνηνθρώπησε, ἦλθε στὴν ἱστορία, γι' αὐτὸ τὸ ἔσχατον εἶναι πάντοτε παρόν.

Ἐπομένως, εἶναι ἐπικίνδυνο νὰ χωρίζεται ἡ Ἐκκλησία σὲ στρατευόμενη καὶ θριαμβεύουσα, ὡσὰν νὰ εἶναι δύο διαφορετικὲς Ἐκκλησίες.

Μία εἶναι ἡ Ἐκκλησία μὲ τὶς δύο ὄψεις της, τὴν ὄρατὴ, ποὺ συγκροτεῖται ἀπὸ τοὺς πραγματικοὺς ποιμένες μὲ τὴν ὀρθόδοξη διδασκαλία καὶ τὰ Μυστήρια, καὶ τὴν ἀόρατη, στὴν ὁποία ἀνήκουν οἱ κεκοιμημένοι Ἅγιοι, ἀλλά, βεβαίως, ὑπάρχει ἐνότητα μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας, ἀφοῦ ἓνα εἶναι τὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ.

Ἦ π. Γεώργιος Φλωρόφσκυ θὰ γράψῃ: **Ἦ** θριαμβεύουσα Ἐκκλησία εἶναι πρὸ πάντων ἡ λατρεύουσα Ἐκκλησία, ἡ ὑπαρξὴ της εἶναι μιὰ ζωντανὴ συμμετοχὴ στὸ παρακλητικὸ ἔργο καὶ στὴ λυτρωτικὴ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ».

ζ) «**Προφητικὸ, Βασιλικὸ καὶ Ἀρχιερατικὸ ἀξίωμα τοῦ Χριστοῦ**»

Στὴν Παλαιὰ Διαθήκη ὑπάρχουν τρεῖς διαφορετικοὶ χαρισματοῦχοι μὲ τοὺς ὁποίους ὁ Θεὸς διηύθυνε τὸν λαὸ Του, ἤτοι οἱ Προφῆτες, οἱ Βασιλεῖς καὶ οἱ Ἀρχιερεῖς.

Ἦ Χριστὸς μὲ τὴν ἐνανθρώπησή Του ἔχει τὸ πλήρωμα τῆς Χάριτος ὡς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ σωματικῶς, ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος «ὅτι ἐν αὐτῷ εὐδόκησε πᾶν τὸ πλήρωμα κατοικῆσαι» (Κολ. α', 19), καὶ «ὅτι ἐν αὐτῷ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς» (Κολ. β', 9), ὅποτε εἶναι Προφήτης μὲ τὸ κήρυγμα, Βασιλεὺς μὲ τὴν καθοδήγηση, καὶ Ἀρχιερεὺς μὲ τὴν θυσία καὶ προσφορά. **Ἐ**ννοεῖται ὅτι στὸν Χριστὸ αὐτὲς οἱ τρεῖς ιδιότητες-γνωρίσματα, εἶναι ἐνωμένα μεταξὺ τους.

Ἦ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἐρμηνεύοντας τὸ ψαλμικόν: **Ἐ**μέγας Κύριος καὶ αἰνετὸς σφόδρα» γράφει: **Ἐ**ὶ δὲ μέγας Θεὸς καὶ μέγας Κύριος, μέγας βασιλεὺς· Μέγας προφήτης, μέγας ἱερεὺς, μέγα φῶς, τὰ πάντα μέγας».

Ἦ Χριστὸς ἔδωσε ὅλη αὐτὴν τὴν ζωὴ Του στὴν Ἐκκλησία, καὶ διδάσκει τὸν λαὸ (προφήτης), ἐπιτελεῖ τὸ λατρευτικὸ ἔργο

(ἀρχιερεὺς) καὶ κατευθύνει τὰ μέλη Του πρὸς τὸν προορισμὸ τους (βασιλεὺς).

Στὸ τριπλὸ αὐτὸ ἔργο εἶναι μέτοχοι οἱ Χριστιανοί, κατὰ τὸν λόγον τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου: «**Οὕτω** καὶ σὺ γίνῃ βασιλεὺς καὶ ἱερεὺς, καὶ προφήτης ἐν τῷ λουτρῷ· βασιλεὺς μὲν, πάσας χαμαὶ ρίψας τὰς πονηρὰς πράξεις καὶ τὰ ἁμαρτήματα κατασφάξας, ἱερεὺς δὲ ἑαυτὸν προσενεγκὼν τῷ Θεῷ, καὶ καταθύσας τὸ σῶμα καὶ σφαγεὶς καὶ αὐτός... **Π**ροφήτης δέ, τὰ μέλλοντα μανθάνων, καὶ ἔνθους γινόμενος καὶ σφραγισάμενος».

Προφανῶς, ἐδῶ πρόκειται γιὰ τὴν προσωπικὴ ζωὴ κάθε πιστοῦ, μὲ τὸ Βάπτισμα-Χρίσμα, τὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν κάθαρση τοῦ ἑαυτοῦ του, γιὰ τὴν τήρηση τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ, γιὰ τὴν κληρονομία τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

Ὁμως, μὲ εἰδικὴ ἔννοια αὐτὰ τὰ χαρίσματα-δωρεᾶς δίδονται στοὺς Κληρικούς, ἐξαιρέτως στοὺς Ἐπισκόπους, προκειμένου νὰ τελοῦν τὰ ἱερὰ Μυστήρια, νὰ διδάσκουν τὸν λαὸ καὶ νὰ τὸν κατευθύνουν στὴν σωτηρία.

Ἐκεῖνο, ὅμως, ποῦ μὲ προβληματίζει ἔντονα εἶναι ὁ ὅρος «τρισσὸν ἀξίωμα τοῦ Χριστοῦ» καὶ ὅτι ὁ Ἀρχιερεὺς εἶναι μέτοχος τοῦ «τρισσοῦ ἀξιώματος τοῦ Χριστοῦ». **Τί** σημαίνει ἀξίωμα; **Π**ῶς μπορεῖ νὰ νοηθῆ; **Π**οιὸ εἶναι αὐτὸ τὸ ἀξίωμα τοῦ Χριστοῦ; **Γ**ιατί δὲν χρησιμοποιεῖται ὁ ὅρος Χάρις, Χάρισμα ἢ ὁποιαδήποτε ἄλλη λέξις καὶ χρησιμοποιεῖται τὸ ἀξίωμα;

Ἐρευνώντας τὸ θέμα διαπίστωσα, ὅτι ἡ φράση αὐτὴ, κυρίως ἢ λέξις ἀξίωμα εἶναι προτεσταντικῆς προέλευσης, προέρχεται ἀπὸ ἓναν φίλον τοῦ Λουθήρου, ὀνόματι Οἰκολαμπάδιος, ὁπαδὸς τῆς Μεταρρύθμισης.

Καὶ ἐπειδὴ αὐτὴ ἡ φράση ἐπαναλαμβάνεται συνεχῶς στὴν Ἐγκύκλιον τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἢ ὁποῖα ἀποστέλλεται στὸ ποίμνιον κάθε Ἱερᾶς Μητροπόλεως μὲ τὴν ἐκλογὴν καὶ χειροτονίαν τοῦ Νέου Ἀρχιερέως καὶ ἀναγινώσκειται στὴν τελετὴ τῆς ἐνθρονίσεως, καλὸν εἶναι νὰ ἀντικατασταθῆ μὲ ἄλλον εὐστοχότερον ὅρον ποῦ νὰ ἐκφράζη τὴν ἴδια πραγματικότητα.

Μὲ τὴν εὐκαιρίαν αὐτὴν θὰ ἤθελα νὰ ἐπισημάνω ὅτι ἡ φράση ὅτι ὁ Ἀρχιερεὺς εἶναι εἰς «τύπον καὶ τόπον Χριστοῦ», ποῦ προσδιορίζεται ὅτι προέρχεται ἀπὸ τὸν Ἅγιον Ἰγνάτιον τὸν Θεοφόρον, παρατήρησα ὅτι δὲν ὑπάρχει στὸν Ἅγιον Ἰγνάτιον ἡ φράση αὐτὴ, ἀφοῦ ἐκεῖ ὁ Ἐπίσκοπος χαρακτηρίζεται εἰς τύπον τοῦ Πατρὸς καὶ

ὁ διάκονος εἰς τύπον τοῦ Χριστοῦ, καὶ δὲν μπορῶ νὰ βρῶ ποιὸς Πατέρας χρησιμοποιοεῖ αὐτὸν τὸν ὄρο.

Βέβαια, ὑπάρχει συσχέτιση τοῦ Ἐπισκόπου μὲ τὸν Χριστό, ἀλλὰ δὲν ὑφίσταται ἡ φράση «εἰς τύπον καὶ τόπον τοῦ Χριστοῦ». Ἐρευνῶ ἀκόμη τὸ θέμα αὐτό.

Τὸ γεγονὸς εἶναι ὅτι ὁ Ἐπίσκοπος δὲν εἶναι οὔτε ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Θεοῦ στὸν λαό, οὔτε ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ λαοῦ πρὸς τὸν Θεό, ἀλλὰ εἶναι τὸ «μυστήριον τῆς αἰσθητῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ» μὲ τὴν Χάρη τῆς Ἀρχιερωσύνης, πὺ θὰ ἦταν καλὸ νὰ συνοδευόταν μὲ τὴν δική του Πεντηκοστή.

η) «Ἡ ἀρχιερωσύνη καὶ ἡ Πεντηκοστή»

Στὶς χειροτονίες τῶν Ἀρχιερέων τόσο ὁ χειροτονηθόσμενος ὅσο καὶ ὁ χειροτονῶν Ἀρχιερεὺς χρησιμοποιοῦν τὴν φράση «προσωπικὴ Πεντηκοστή», δηλαδὴ ταυτίζουν τὴν χειροτονία εἰς Ἐπίσκοπον μὲ τὴν μέθεξι τῆς Πεντηκοστῆς.

Βεβαίως, οἱ Ἐπίσκοποι εἶναι διάδοχοι τῶν ἀγίων Ἀποστόλων, εἶναι ἡ «ἀναμμένη λαμπάδα τῆς Πεντηκοστῆς» πὺ μεταφέρει τὸ φῶς τῆς Πεντηκοστῆς, τὴν Χάρη τοῦ Θεοῦ στὴν Ἐπισκοπή-Μητρόπολη γιὰ τὴν ὁποία ἐξελέγη καὶ χειροτονήθηκε, κατὰ τὸν Ἅγιο Γρηγόριο τὸν Παλαμᾶ.

Ὁμως, αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι ταυτίζεται ἀπόλυτα ἡ ἐμπειρία τῆς Πεντηκοστῆς μὲ τὴν Χάρη τῆς Ἀρχιερωσύνης. **Κ**αλὸν θὰ ἦταν νὰ ταυτίζονταν, ἀλλὰ στὴν πράξι ὑπάρχει διαφορὰ.

Πεντηκοστή εἶναι ἡ ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποία τὸ Ἅγιον Πνεῦμα κατῆλθε στοὺς Μαθητὲς καὶ τοὺς ἔνωσε μὲ τὸν Χριστό, ἔγιναν μέλη τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ.

Πρὶν τὴν Πεντηκοστή οἱ Μαθητὲς ἔβλεπαν καὶ ἄκουγαν τὸν Χριστό, ἀκόμη καὶ κατὰ τὴν Μεταμόρφωση, καίτοι οἱ Μαθητὲς «ἐνηλλάγησαν καὶ τὴν ἐναλλαγὴν εἶδον», ἐν τούτοις τὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ ἦταν ἔξω ἀπὸ τοὺς Μαθητὲς.

Ὁμως, τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι οἱ Ἀπόστολοι ἔγιναν μέλη τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ Πεντηκοστή ἔγινε «ἀπαξ» στὴν ἱστορία, καὶ ὅσοι ἀκολουθοῦν τὴν ἴδια πορεία, ἦτοι, ὅπως λέγει ὁ Ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητῆς, πορεύονται μὲ τὴν «πρακτικὴ φιλοσοφία» ἢ κάθαρση, τὴν «φυσικὴ θεωρία» ἢ φωτισμὸ καὶ τὴν «μυστικὴ θεολογία» ἢ θέωση, ἀνέρχονται στὸ ὕψος τῆς Πεντηκοστῆς καὶ μετέχουν τῆς ἐμπειρίας τῆς Πεντηκοστῆς ὡς προσωπικῆς Πεντηκοστῆς.

Ἔτσι, ἄλλο εἶναι ἡ ἄφεση τῶν ἀμαρτιῶν διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἄλλο εἶναι ἡ μέθεξι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος διὰ τῆς θεωρίας (Πεντηκοστῆς). **Ἄ**λλο εἶναι ἡ Χάρις τῆς Ἀρχιερωσύνης ποὺ δίνεται στὸν ἄνθρωπο διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἄλλο εἶναι ἡ δωρεὰ τῆς θεώσεως τοῦ ἀνθρώπου διὰ τῆς θεωρίας τοῦ Θεοῦ, ποὺ εἶναι ἡ Πεντηκοστή.

Ἐνα χαρακτηριστικὸ παράδειγμα εἶναι τοῦ Πρωτομάρτυρος καὶ Ἀρχιδιακόνου Στεφάνου, ὁ ὁποῖος ἦταν «πλήρης πίστεως καὶ Πνεύματος Ἁγίου», καὶ γι' αὐτὸ ἐπελέγη νὰ χειροτονηθῆ διάκονος (Πράξ. στ', 6). **Ἐ**δῶ γίνεται λόγος γιὰ τὴν μέθεξι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, δηλαδὴ μέθεξι τῆς Πεντηκοστῆς, ποὺ προχεόταν καὶ στὸ σῶμα του, γι' αὐτὸ ὅλοι στὸ Συνέδριο «εἶδον τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡσεὶ πρόσωπον ἀγγέλου» (Πράξ. στ', 15). **Κ**αὶ μετὰ ἀπὸ λίγο «ὑπάρχων πλήρης Πνεύματος Ἁγίου, ἀτενίσας εἰς τὸν οὐρανὸν εἶδε δόξαν Θεοῦ καὶ Ἰησοῦν ἐστῶτα ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ εἶπεν· ἰδοὺ θεωρῶ τοὺς οὐρανοὺς ἀνεωγμένους καὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ ἐστῶτα» (Πράξ. ζ', 55-56), καὶ αὐτὸ ἦταν διαφορετικὸ ἀπὸ τὴν Χάρις τῆς διακονίας.

Μπορεῖ κάποιος λαϊκὸς ἢ μοναχὸς ἢ Κληρικὸς νὰ φθάσῃ στὴν ἐμπειρία τῆς Πεντηκοστῆς, στὴν ὄραση τοῦ Θεοῦ, μὲ τὴν μέθεξι τῆς θεοποιῦ ἐνεργείας Του, καὶ μπορεῖ ἓνας Κληρικὸς νὰ ἔχῃ τὴν Χάρις τῆς Ἀρχιερωσύνης χωρὶς νὰ μετέχῃ τῆς ἐμπειρίας τῆς θεώσεως-Πεντηκοστῆς.

Ἡ Χάρις τοῦ Θεοῦ μετέχεται διαφορετικῶς, καὶ ἀναλόγως μὲ τὴν κατάστασι τοῦ ἀνθρώπου δημιουργεῖ διαφορετικὰ ἀποτελέσματα. **Ἔ**τσι κάνουμε λόγο γιὰ δημιουργικὴ, προνοιακὴ, συντηρητικὴ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, ἢ γιὰ καθαρτικὴ, φωτιστικὴ καὶ θεοποιὸ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, ἢ γιὰ διακονικὴ, ἱερατικὴ καὶ ἀρχιερατικὴ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ.

Εἶναι χαρακτηριστικὸ τὸ τροπάριο ποὺ χρησιμοποιεῖται στίς ἐορτὲς τῶν ἁγίων Ἱεραρχῶν: **«Κ**αὶ τρόπων μέτοχος καὶ θρόνων διάδοχος, τῶν ἀποστόλων γενόμενος, τὴν πρᾶξιν εὖρες θεόπνευστε εἰς θεωρίας ἐπίβασιν' διὰ τοῦτο τὸν λόγον τῆς ἀληθείας ὀρθοτομῶν, καὶ τῇ πίστει ἐνήθλησας μέχρις αἵματος Ἱερομάρτυς...».

Στὸ τροπάριο αὐτό, ποὺ ἐκφράζει τὴν θεολογία τῆς Ἐκκλησίας, γράφεται ὅτι ὁ ἅγιος Ἐπίσκοπος εἶναι διάδοχος τῶν θρόνων τῶν Ἀποστόλων, ἀλλὰ καὶ μέτοχος τοῦ τρόπου τῶν Ἀποστόλων.

Ὁ τρόπος τῶν Ἀποστόλων εἶναι ἡ πράξις καὶ ἡ θεωρία, ποὺ σημαίνει ἡ θεωρία βασίζεται ἐπάνω στὴν πράξι. **Ἔ**τσι, γίνεται

θεόπνευστος, καὶ ὁμολογεῖ τὴν ἀλήθεια καὶ μάλιστα μέχρι τοῦ μαρτυρίου τοῦ αἵματος.

Ἐπομένως, δὲν εἶναι ἀκριβῆς ἡ φράση ποὺ λένε ὅσοι πρόκειται νὰ χειροτονηθοῦν ὅτι «σήμερα θὰ βιώσω τὸ Μυστήριο τῆς προσωπικῆς μου Πεντηκοστῆς».

Ὁ π. Γεώργιος Φλωρόφσκυ σὲ ἓνα κείμενό του ἀναλύει τὸ «μυστήριο τῆς Πεντηκοστῆς» σὲ σχέση μὲ τὴν Ἀποστολικὴ διαδοχὴ καὶ τὴν Ἀποστολικὴ Παράδοση.

Γράφει ὅτι «τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς τὸ Πνεῦμα κατέρχεται ὄχι μόνο πάνω στοὺς Ἀποστόλους, ἀλλὰ καὶ πάνω σ' ἐκείνους ποὺ παρευρίσκονταν μαζί τους· ὄχι μόνο πάνω στοὺς Δώδεκα, ἀλλὰ καὶ πάνω σ' ὅλο τὸ πλῆθος». **Ἔτσι**, τὸ Ἅγιον Πνεῦμα κατῆλθε στὴν πρώτη Ἐκκλησία τῶν Ἱεροσολύμων καὶ ἔδωσε ποικίλα χαρίσματα καὶ διακονήματα.

Συνεχίζει ὅτι «ἡ Πεντηκοστὴ εἶναι τὸ πλήρωμα καὶ ἡ πηγὴ ὄλων τῶν μυστηρίων καὶ τῶν μυστηριακῶν πράξεων, ἡ μιὰ καὶ ἀνεξάντλητη πηγὴ ὅλης τῆς μυστηριακῆς καὶ πνευματικῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας. **Τὸ** νὰ εἶσαι ἢ νὰ ζεῖς μέσα στὴν Ἐκκλησία σημαίνει συμμετοχὴ στὴν Πεντηκοστὴ». **Ἡ** Πεντηκοστὴ «διαιώνίζεται μὲ τὴν Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ» καὶ «ἡ ἀποστολὴ τῶν Ἐπισκόπων εἶναι τὸ νὰ εἶναι τὰ ὄργανα τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς», ποὺ σημαίνει ὅτι «διὰ τοῦ ἐπισκόπου της (ἡ Ἐκκλησία) συνδέεται μὲ τὸ παρελθὸν καὶ τὴν ἀρχαιότητα» καὶ «διὰ τοῦ ἐπισκόπου της ἀποτελεῖ ἓνα τμῆμα τοῦ ζωντανοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ Σώματος τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας». **Ὅμως**, «ἡ Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ δὲν εἶναι τόσο τὸ κανονικὸ ὅσο τὸ μυστικὸ θεμέλιο τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας», εἶναι μέθεξι τῆς Ἀποστολικῆς Παραδόσεως, ἡ ὁποία «εἶναι ἓνα ἀδιάσπαστο ρεῦμα πνευματικῆς ζωῆς ποὺ ξεκινᾷ ἀπὸ τὸ Ὑπερῶ». **Τὸ** νὰ εἶναι κανεὶς πιστὸς στὴν Παράδοση σημαίνει ὅτι συμμετέχει στὴν Πεντηκοστὴ καὶ ἡ Παράδοση σημαίνει «ὀλοκλήρωση τῆς Πεντηκοστῆς».

Αὐτὰ σημαίνουν ὅτι Πεντηκοστὴ εἶναι ἡ μέθεξι τῆς θεώσεως, αὐτὴ εἶναι ἡ οὐσία τῆς ὀρθοδόξου παραδόσεως, στὴν ὁποία μπορεῖ νὰ φθάσῃ κάθε μέλος τῆς Ἐκκλησίας, καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι προνόμιο τῶν Ἐπισκόπων, ἀλλὰ οἱ Ἐπίσκοποι εἶναι «ὄργανα τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς», ποὺ εἶναι διαδοχὴ τοῦ θρόνου τῶν Ἀποστόλων καὶ μετοχὴ στοὺς τρόπους τῶν Ἀποστόλων, εἶναι ἐμπειρία τοῦ μυστηρίου τῆς Πεντηκοστῆς, καὶ ὡς ὄργανα τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς ὀδηγοῦν τοὺς Χριστιανοὺς στὴν μέθεξι τῆς Πεντηκοστῆς.

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος τὸ γράφει καθαρά: «**Αὐτὸς** ἔδωκε τοὺς μὲν ἀποστόλους, τοὺς δὲ προφήτας, τοὺς δὲ εὐαγγελιστάς, τοὺς δὲ ποιμένας καὶ διδασκάλους, πρὸς τὸν καταρτισμὸν τῶν ἀγίων εἰς ἔργον διακονίας, εἰς οἰκοδομὴν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, μέχρι καταντήσωμεν οἱ πάντες εἰς τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ» (Ἐφ. δ', 11-13).

Ἡ φράση «προσωπικὴ Πεντηκοστή» ἴσως προέρχεται ἀπὸ Ρώσους θεολόγους, ποὺ ἔκαναν λόγο γιὰ «Πεντηκοστὴ κάθε Μυστηρίου» συγχέοντας καὶ ταυτίζοντας τὴν Πεντηκοστὴ, ποὺ ἔγινε «ἅπαξ» στὴν ἱστορία, μὲ τὸν ἁγιασμὸ τῶν ὑλικῶν ἀντικειμένων καὶ τὸν ἁγιασμὸ τῶν ἀνθρώπων γιὰ νὰ ἐπιτελέσουν ἓνα ἔργο.

Συμπέρασμα

Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω ἐξάγεται ὅτι ὄντως ὑπάρχει θεολογικὴ κρίση.

Οἱ ἄλλες κρίσεις—οἰκονομικὴ, ἠθικὴ, κοινωνικὴ, πολιτιστικὴ—ἔρχονται καὶ παρέρχονται, εἶναι τοῦ παρόντος αἰῶνος, καὶ ἀφοροῦν τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὰ ὑλικά του πράγματα ποὺ εἶναι πρόσκαιρα, ἐνῶ ἡ θεολογικὴ κρίση ἀφορᾷ τὸ πνεῦμα, τὴν ψυχὴ καὶ ἔχει αἰώνιες διαστάσεις, γι' αὐτὸ καὶ πρέπει, ἰδιαίτερος ἐμεῖς οἱ Ἀρχιερεῖς, νὰ τὴν προσέχουμε.

Ἀνάλογα μὲ τὴν θεολογία γίνεται καὶ ἡ θεραπεία. **Ὅταν** ὁ ἱατρὸς χρησιμοποιοῦ μιὰ λανθασμένη ἱατρικὴ μέθοδο, μιὰ ἀποτυχημένη θεωρία, τότε δὲν μπορεῖ νὰ θεραπεύσῃ.

Ἐπαναλαμβάνω ὅ,τι εἶπα στὴν ἀρχὴ τῆς εἰσηγήσεώς μου, ὅτι ἡ θεολογικὴ κρίση καὶ οἱ ἐπιπτώσεις στὴν καθημερινὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας δὲν εἶναι μόνον ἀλλοίωση τῶν ὄρων, ἀν καὶ οἱ ὄροι καὶ οἱ ἔννοιες ποὺ καθορίσθηκαν ἀπὸ τοὺς Πατέρες καὶ θεσπίσθηκαν ἀπὸ τὶς Τοπικὲς καὶ Οἰκουμενικὲς Συνόδους εἶναι μέρος τῆς Παραδόσεως, αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ Παράδοση, ἀλλὰ εἶναι ἀποδόμηση καὶ τῆς Ὁρθοδόξου Παραδόσεως, καὶ στὴν πραγματικότητά ἀπομάκρυνση ἀπὸ αὐτήν.

Πρόκειται γιὰ μιὰ θεολογικὴ ἀσθένεια...

† Ὁ Ναυπάκτου καὶ Ἁγίου Βλασίου Ἱερόθεος

(*) Πηγή: <http://www.parembasis.gr/index.php/el/mitropolitiss-3/ni-various-articles/4282-2015-231-10> • Ἐπιμέλ. ἡμετ.